

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
IZVANREDNI STUDIJ BIBLIOTEKARSTVA

Sanja Hasanović

ZBIRKE SITNOGA TISKA U HRVATSKIM NARODNIM KNJIŽNICAMA

Diplomski rad

MENTORICA: prof. dr. sc. Ivana Hebrang Grgić

U Zagrebu, studenog, 2017.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Definiranje pojmova efemerna građa, sitni tisak i siva literatura.....	3
2.1. <i>Efemerna građa.....</i>	3
2.2. <i>Sitni tisak.....</i>	5
2.2.1. <i>Sitni tisak – vrste publikacija.....</i>	7
2.2.2. <i>Katalogizacija i zbirni opis sitnog tiska.....</i>	11
2.3. <i>Siva literatura (grey literature).....</i>	13
3. Zavičajne zbirke – bogati spremnici sitnog tiska unutar narodnih knjižnica.....	14
3.1. <i>Od zbirke do zbirke.....</i>	16
3.2. <i>Digitalizirana građa sitnog tiska.....</i>	19
4. Istraživanje provedeno među narodnim knjižnicama Republike Hrvatske.....	29
4.1. <i>Cilj, uzorak i metodologija istraživanja.....</i>	29
4.2. <i>Rezultati ankete.....</i>	30
4.3. <i>Zaključak ankete.....</i>	41
5. Zaključak.....	42

„Ponegdje ponešto zanemarena, a ponegdje “uzvišena”, efemerna građa predstavlja zagonetnu vrstu građe. Građa koja naizgled u fondu ima zanemariv značaj, a toliko je raznolika po vrsti publikacija koje okuplja, zauzima posebno mjesto u poslovanju knjižnice.“¹

1. Uvod

Tema ovog diplomskog rada obradit će iz raznih perspektiva i pristupa jednu pomalo marginaliziranu knjižničnu građu, koja još uvijek knjižničarima i korisnicima predstavlja nedovoljno otkriveno područje. O njoj se malo pisalo, nemного istraživalo, rijetko govorilo i spominjalo u literaturi. Minimalno prezentirana, eksponirana i tumačena građa i dan danas ostavlja otvorenim mnoga pitanja, a malobrojnim koji kreću u istraživanje, u nastojanju da složje njezinu kockicu na pravo mjesto unutar velikoga knjižničnog mozaika, predstavlja i veliki izazov. Osim usputno, kad je riječ o većim zbirkama, kojih je ona, uglavnom, sastavni dio, o njoj se malo čuje. Ova građa, promatrana iz rakursa knjižnične djelatnosti, nastanjuje rub, progovara s margine te s vremena na vrijeme protegne svoj glas i smješta se u središte zbivanja. Zanimljiva kolekcionarima, studentima knjižničarstva i malobrojnoj skupini korisnika, ostalima ostaje neotkrivena. Riječ je o građi sitnoga tiska unutar knjižnica, koju mnoge knjižnice diljem zemlje nazivaju još i tiskanom efemerom.²

Građa, koja u posljednje vrijeme procesom digitalizacije, postaje mnogo zanimljivija korisnicima, doživljava svoje ponovno rođenje i prikaz iz potpuno drugačijeg konteksta i okruženja, poprimajući pritom neku novu čar. Pretraživanjem knjižnične građe putem mreže, korisnici nerijetko nailaze i na ovu dragocjenu vrstu građe, koja je iz mnogobrojnih kompleksnih razloga ostala po strani, i prije samoga procesa digitalizacije. Nemalu problematiku u prikupljanju ove građe predstavljaju i nejasno definirani nazivi i kategorije

¹Lešković, A. ; Živković, D. Efemerna građa i sitni tisak : opseg pojmova u Hrvatskoj i svijetu. Zagreb : Vjesnik bibliotekara Hrvatske (54), 2011., str. 121. (URL: hrcak.srce.hr/80468)

²Lakuš, Jelena u svome radu: *Kulturno-povijesna i zavičajna vrijednost sitnog tiska Gradskog muzeja grada Vukovara* iznosi sljedeće: Građa sitnog tiska može se promatrati kao knjižnična, muzejska i arhivska građa. U muzejskim se ustanovama često, uz njezinu knjižničnu, promatra i njezina muzejska vrijednost, koja je ponajprije vidljiva kroz muzejske izložbe na kojima je sitni tisak često zastupljen. Tako zapravo i tiskovina može biti muzealija, jednako kao, primjerice, slika ili komad namještaja... Također, s obzirom na dokumentarnu vrijednost koju sitni tisak ima, on se može promatrati i kao arhivska građa. (dostupno na URL: [https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1577/vbh/God.56\(2013\).br.1-2](https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1577/vbh/God.56(2013).br.1-2)). Citirano dana 17. srpnja 2017.)

efemere, sitnog tiska i sive literature, pri čemu se oni, često, značenjski preklapaju, nerijetko poistovjećuju, prelaze jedni u druge, pa čak i nadilaze svoje okvire, obuhvaćajući ono što oni i ne mogu biti po principu svoje pojavnosti. U nastojanju da se i ova nedoumica razjasni pomoću prethodnih znanstvenih istraživanja na zadanu temu, u ovome će se radu poći i od vlastitih promišljanja u nadi da ova tema bude što iscrpnije sagledana i iz onih aspekata gdje struka prestaje, a gdje počinje korisnik, istraživač, knjižničar, profesor, student...

Zbirke sitnog tiska u Republici Hrvatskoj rijetke su. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu je izgrađuje i čuva temeljem Zakona o knjižnicama unutar kojeg postoje upute o postupanju i pravnoj regulativi distribucije obaveznog primjerka Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.³

Međutim, ono što predstavlja izazov u ovome radu leži u činjenici da se istraži; kako se, pod kojim uvjetima i kriterijima bira građa, kojim se nazivljem definira te gdje se i kako čuva unutar mnogobrojnih narodnih knjižnica i čitaonica diljem Hrvatske. Još se uvijek ne može govoriti o zbirkama sitnoga tiska unutar tih knjižnica radi toga što one gotovo da i ne postoje kao samostalne zbirke. Razlozi su mnogobrojni, o čemu će također biti govora u ovome radu. Većina narodnih knjižnica čuva efemernu građu – sitni tisak – prikupljajući ga metodom selekcije po unaprijed zadanim kriterijima, smještajući ga potom unutar druge knjižnične zbirke, uglavnom zavičajne.

Zbog kompleksnosti navedene teme, kao i mnogobrojnih pristupa kojima je ona mogla biti sagledana, u obzir se uzima i vremenska odrednica nastanka ovoga rada, unutar koje je ova građa dostupna, uglavnom, u analognom okruženju. Navedeno je uvelike definiralo tijek pisanja rada. Stoga će se u ovome diplomskome radu iznjedriti jedna od mnogobrojnih mogućih realizacija koje su se još mogle ostvariti, ili će tek biti ostvarene na zadanu temu.

³Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu prikuplja, obrađuje, pohranjuje i daje na korištenje sitni tisak kao posebnu zbirku. Građa za zbirku sitnog tiska izdvaja se iz obaveznog primjerka koji stiže u Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu. Sitni tisak u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici sustavno se počeo obrađivati 1998. godine. Građa je smještena u zatvorenom spremištu na zajedničkoj signaturi (HST), a može se koristiti u čitaonici časopisa. Sitnim tiskom naziva se knjižnična građa uglavnom reklamnog, informativnog ili propagandnog sadržaja nastala u svrhu privremene uporabljivosti i aktualnosti. (Sitni tisak. // Sitni tisak : upute za katalogizaciju. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012., str. 6. (Dostupno na URL: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2013/12/sitni-tisak.pdf>, pogledano dana 18. srpnja 2017.

2. Definiranje pojmova efemerna građa, sitni tisak i siva literatura

Definirat će se pojmovi efemere, sitnoga tiska i sive literature, dok će se posebna pažnja posvetiti sitnome tisku kao predmetu proučavanja ovog diplomskog rada koji se izdvaja kao zasebna kategorija čime postaje središtem promišljanja i istraživanja.

Ponekad je teško razlučiti i odvojiti pojmove efemere i sitnog tiska, pogotovo u hrvatskoj knjižničnoj praksi, jer se oni tretiraju kao sinonimi (odnosno sitni tisak preuzima mjesto efemere), Pojam sitnoga tiska u svijetu je slabo zastupljen (sve publikacije koje imaju prolaznu funkciju u drugim se zemljama nazivaju efemerom).

2.1. Efemerna građa

Valja početi od pojma efemere, jer se, ipak, nameće kao nadređen pojam ostalima, jer u najvećoj mjeri definira što sitni tisak što sivu literaturu, pri čemu motiv prolaznosti (efemernosti) postaje ključan za klasifikaciju građe unutar ove / ovih kategorije/a.

Kategorizacija građe koja se naziva efemernom građom, tijekom vremena se mijenjala. Definiranje tiskovina / publikacija koje se smatraju efemerom nije jednostavno iz razloga što razni autori, razne publikacije tretiraju efemernom građom unutar različitih vremenskih intervala i raznovrsnih prostora.

Chris Makepeace 80-ih godina 20. stoljeća spominje oko 80 publikacija efemerne građe. Maurice Rikards u svojoj *Encyclopedi of Ephemera*, samo 20 godina kasnije govori o mnogo većem broju publikacija, kojih je oko 500 (Lešković, Ana ; Živković, Daniela, 2011).⁴ Maurice Rikards efemerije definira kao „dvodimenzionalne predmete namijenjene za jednokratnu kratkotrajnu uporabu, bez trajne važnosti, i vrijednosti, ali koje mogu postati sakupljački objekti (collectibles). Među efemerije ubraja razglednice, poštanske marke, pozivnice, posjetnice, ulaznice, etikete, račune, pobožne sličice, podloške za čaše, dnevnu publicistiku, ambalažu i audiovizualnu efemeriju (snimke radio i tv emisija koje se čuvaju u arhivima RTV kuća).“⁵ Iz navedenog se zaključuje da se efemerna građa može pojaviti kao tiskana (sitni tisak i siva literatura), audiovizualna, dok se u novije vrijeme može govoriti i o digitalnoj efemeriji, uzevši u obzir eru globalnog umreženja unutar koje i nema potrebe tiskati

⁴ Lešković, A. ; Živković, D. Efemerna građa i sitni tisak : opseg pojmova u Hrvatskoj i svijetu. Zagreb : Vjesnik bibliotekara Hrvatske (54), 2011., str. 122-123.

⁵ Leko, K. Umijeće sakupljanja razglednica. Rijeka : EX Libris, 2015., str.42.

mnoge brošure, pozivnice, vodiče, karte, jer se navedene mogu pojaviti samo u navedenom (digitalnom) obliku te digitaliziranoj efemeri kad je riječ o migraciji dokumenata iz tiskanog u elektroničko okruženje, čime se postiže i mogućnost čuvanja tiskane građe da bi se izbjeglo njezino oštećivanje uslijed korištenja ili izlaganja.

Na službenim se stranicama Nacionalne knjižnice Australije (dostupno na: <https://www.nla.gov.au/research-guides/world-war-i/ephemera>) efemera definira kao građa koja je dizajnirana da bi bila kratkotrajna, koja, uglavnom, nije sačuvana od strane korisnika. Nacionalna je knjižnica prikuplja više od sto godina, a zbirka uključuje: manje publikacije, brošure, letke, pisma pisana rukom, pozivnice, karte, menije i „junk“ mailove.

Da bi se došlo do same srži značenja riječi efemera⁶ istražila se njezina etimologija. Koriijen riječi nalazi se u latinskom i grčkom jeziku i prvotno se koristila u prirodnim znanostima i medicini. U 14. stoljeću, u izvornome srednjovjekovnom latinskom značenju, riječ efemera bila je medicinske prirode, a označavala je *febris*, *fever* – temperaturu, groznicu, koja je trajala jedan dan. Značenje se protegnulo do 17. st., a odnosilo se na kratkoživuće insekte i biljke; prolazne egzistencije. Prema grčkome (1670. – 1680.), riječ *ephēmeroi* odnosi se na čovjeka. Doslovno bi značenje bilo „bića dana“. Riječ *ephēmera* množinski je oblik izveden iz grčke riječi *ephēmeros* (epi-za + hemera-i-dan; dativ od hemera) – nešto što se „daje za dan“. Nadalje, značenje bi bilo: nešto što je kratkog daha / vijeka, kratkotrajno, privremeno, prolazno, bezvrijedno i beznačajno. Ako se značenje ove riječi uzme u obzir od njezinih najranijih dana i preslika na pojam efemere unutar knjižničnog poslovanja, dolazi se do zaključka da se sam pojam efemera ne odnosi toliko na naziv za stvari, bića ili pojave već ukazuje na njihovo svojstvo / prirodu, koja je u ovome slučaju kratkotrajna. Stoga bi i pojam efemera mogao biti nešto što definira prirodu same stvari, a ne njezin naziv.

Međutim, negdje je u svijetu efemera naziv za svu vrstu sivog i sitnog tiska, kod nas se kategorija sitnoga tiska iznjedrila zahvaljujući radu Matka Rojnića⁷, koji ga detaljnije obrađuje i definira u svome radu kao građu manje ili prolazne vrijednosti, što je ujedno i značenje pojma efemera. Smisao efemere proizlazi iz same prirode, odnosno, svrhe njezina nastanka kojoj je cilj već unaprijed definiran, a postojanje ograničeno mjestom i vremenom. Stoga je i naziv efemera opravdan svrhom kratkotrajne uporabivosti publikacija u aktualne

⁶ Ephemera. // Dictionary.com (URL: <http://www.dictionary.com/browse/ephemera>)

⁷ Rojnić, M. O knjigama i drugoj tiskanoj građi nacionalnog značaja u Nacionalnim bibliotekama. Zagreb : Vjesnik bibliotekara hrvatske (br. 1 -4), 1973.

svrhe. Kada je cilj postignut, promidžba nekog događaja ili prezentacija ljudskih dostignuća, sam medij kojim se taj cilj dostigao (promoviranje), pada u zaborav, dok informacijska vrijednost ipak ostaje, ali poprima potpuno drugačiju vibraciju u odnosu na korisnika (ili korisnik u odnosu na nju), kada iz aktivnog prijeđe u pasivno stanje obavijeno efemernošću. Na svome putu transformacije od promidžbene do kulturološke dimenzije “oblači” drugačije, svečanije ruho, čime njegova vrijednost vremenom eksponencijalno raste.

2.2. Sitni tisak

Sitni tisak gotovo da i ne postoji u inozemnoj knjižničnoj literaturi niti praksi kao samostalna kategorija. Međutim, na temelju većine definicija koje se odnose na sitni tisak može se zaključiti da se on kao takav izdvojio kao posebna kategorija, ili je pak postao kategorija unutar kategorije pri čemu se najčešće navodi njegova „forma kao i malen opseg te njegova proizvodnja za specifičnu uporabnu svrhu koja je sadržajem vezana uz neki događaj ili predmet interesa (pozivnice, ulaznice, obavijesti, osmrtnice, letci, plakati, iskaznice i sl.). Naziva se i efemernom građom zbog prolazne i kratkotrajne upotrebljivosti sadržaja.“⁸

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, također navodi da je građa obuhvaćena sitnim tiskom u pravilu maloga opsega, nestandardnog formata i neujednačenog dizajna te da je namijenjena uporabi u specifične, trenutno aktualne svrhe. Takva je građa, uglavnom, reklamnog, informativnog ili propagandnog sadržaja i nastala je u svrhu privremene uporabljivosti i aktualnosti. Takva građa obuhvaća različite tiskovine na jednom ili nekoliko listova namijenjenih javnosti (leci, plakati, prospekti, programi).

Jasno se može zaključiti da se sitni tisak prvenstveno odnosi na raznolike tiskovine malena opsega, nastale radi promoviranja određenog događaja i obavijesnog su karaktera, stoga se on kao takav na neki način iznjedrio kao zasebna kategorija, i postao je „građa kojoj se u knjižničnom poslovanju često pridaje epitet efemerna, a naziva se sitan tisak.“⁹

⁸ Sitni tisak. // Enciklopedija.hr. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslava Krlež, 2017. Dostupno na URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56268>, pogledano dana 19. srpnja 2017.

⁹Sitni tisak. // Tadić, K. Rad u knjižnici : priručnik za knjižničare. Zagreb : Filozofski fakultet Zagreb, s. a. (Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/katm.htm>, citirano dana 5. kolovoza, 2017.)

Autorice Daniela Živković i Ana Lešković obrađujući cjelovitije tematiku efemerne građe, sitnoga tiska i sive literature¹⁰ iz suvremenijeg aspekta, ukazuju na problematiku uvrštavanja publikacija u građu sitnog tiska te svega onoga što ona može biti na temelju Makepeaceovih podosta općenitih mjerila koji omogućavaju raznorodnim publikacijama (pa i sivoj literaturi) naziv sitnog tiska. Makepace, Chris E. u nastojanju pomirenja i razrješavanja pojedinih nedoumica ukazuje na zanimljivu problematiku u proučavanju efemerne građe, a to je miješanje takve građe s tzv. *minor publications*, (sitnim publikacijama ili sitnim tiskom). Chris E. Makepeace u nastojanju razrješavanja nedoumice polazi od nekoliko mjerila kojima bi ograničio jedne od drugih. Prevenstveno ukazuje na opseg građe koja obuhvaća do 5 stranica i obradu u knjižnici pri čemu postoji problem kako klasificirati tu građu. Zatim, način proizvodnje i raspačavanje smatra ključnim, budući da efemerna građa ne zahtijeva neko posebno znanje kao proizvodnja knjige i često se široko i besplatno raspačava. Važno mjerilo je trajnost dostupnosti publikacije, jer se pretpostavlja da efemerna građa nestaje nakon što je specifični događaj završio. Efemerna građa nije ograničene naklade i ne zahtijeva primjenu nekih posebnih mjerila u proizvodnji, može se čak i kopirati ako je potrebna veća količina. Važno mjerilo je i cilj publikacije. Navedeno nas vodi zaključku kako je u Hrvatskoj prevladao naziv “sitni tisak” za obje skupine (i efemeru i sitne publikacije) dok je efemernost postala samo obilježje.

Svrha sitnog tiska, naizgled, započinje i završava promidžbom, određenog događaja kojim se nastoji obavijestiti javnost o određenim manifestacijama unutar određenog podneblja, kao i o ljudima koji te događaje pokreću i stvaraju te mjestima u kojima se one odvijaju (katalozi izložaba, koncerti, brošure, letci...). Informacija na sitnome tisku zaživjela je na komadiću letka, plakata, pozivnice, prije samog događaja, za razliku od ostalih vrsta informacija (izvještaja, kritičkih osvrti) koje se oblikuju kasnije. Zaključiti nam je sljedeće, sitni je tisak početna informacija prije oblikovane informacije, i otisak u vremenu koji ostaje nakon nje. Vrijedan svjedok jednog vremena, može biti prolazan, ali ne može biti bezvrijedan.

¹⁰ Lešković, A. ; Živković, D. Efemerna građa i sitni tisak : opseg pojmova u Hrvatskoj i svijetu. Zagreb : Vjesnik bibliotekara Hrvatske (54), 2011., str. 123.

2.2.1. *Sitni tisak – vrste publikacija*

U nastavku slijedi definiranje najčešće sakupljane građe unutar narodnih knjižnica koje su smještene u kategoriju sitnog tiska, radi njihove lakše identifikacije i distinkcije, jer se pojedine vrste, često zbog njihove funkcije, veličine i oblika poistovjećuju.

Adresar – je abecedni imenik, obrađena knjiga s adresama osoba, ustanova i poduzeća.

Brošura – naziv potječe od pridjeva „broširan“ – koji je u mekom povezu, (franc. *broche*: prišiti (ukrasiti), vesti). Broširati znači vezati (sašiti, spojiti) tiskane arke u svezak; uvezati (knjigu ili brošuru) u mekane (papirnate, polukartonske) korice¹¹. Naziv brošura odnosi se na meko ukoričenu knjigu manjeg opsega. Prema UNESCO-ovoj definiciji iz 1964., brošura je neperiodička publikacija od najmanje pet, a najviše 48 stranica, ne računajući omot. Nakon izuma tiska u obliku brošure najčešće se objavljuju radovi polemičkog i promidžbenog sadržaja.¹² U svakom se slučaju brošuricom može smatrati svaka manja knjiga u mekom povezu, obično na temu nekih aktualnih pitanja, osnovnih informacija i sl. Zanimljivo je uzeti u obzir i činjenicu da brošura potječe još i od značenja koje ima engleska riječ *pamphlet*, što podrazumijeva kratki tiskani rad malog obujma, obično u mekanim koricama. U bibliotekarstvu i bibliografiji brošura se obrađuje kao i knjiga.

Kalendar¹³ – (kasnolat. *calendarium*: knjiga rokova, knjiga dospijevanja, od lat. *kalendae*: prvi dan u mjesecu / na koji su se morale plaćati dažbine/) je skup pravila kojima se određuje odnos između različitih vremenskih razdoblja: dana, tjedna, mjeseca i godine; popis dana, tjedana i mjeseci u pojedinoj godini, odn. tablica rasporeda dana u godini.

Katalog – U hrvatskom se on-line leksikonu¹⁴ katalog (iz grč. *katalogos*: nabranje) definira kao popis predmeta nastao prema određenom redu (abecednom, kronološkom, po brojevima i dr.). Upotrebljava se kao pomoćno sredstvo u znanosti, organizaciji rada, trgovini. Katalog je knjiga, umjetničkih predmeta, izložaba, trgovačkih artikala s cijenama. Eva Verona u *Pravilniku i priručniku za izradbu abecednih kataloga*, u dijelu *Tumačenje stručnih izraza*, katalog definira u užem i širem smislu. U užem se smislu referira na popis bibliotečne građe koja se nalazi unutar neke knjižnice, dok je u širem značenju, koje se pokazuje relevantnim za

¹¹ Brošura. // Opća enciklopedija. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod (Sv.1), 1977., str.695

¹² Ibidem.

¹⁴ Katalog. // Hrvatski leksikon. (<https://www.hrleksikon.info/definicija/katalog.html>) pogledano 2. kolovoza 2017.

ovaj rad, katalog popis predmeta koji se nalaze na određenom mjestu (npr. u jednom ili više muzeja, na nekoj izložbi, u posjedu neke fizičke osobe). Unutar narodnih se knjižnica, najčešće sakupljaju katalozi izložaba.

Letak – (približni prijevod njem. *Flugblatt* ili franc. *feuille volante*: leteći list). U *Općoj se enciklopediji*¹⁵ letak definira kao list papira na kojem je otisnut (ili kako drukčije umnožen) tekst promidžbenog oglašnoreklamnog i sl. obilježja (politički, izborni, reklamni letak). Dok se u *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku*¹⁶ letak definira kao list manjeg ili srednjeg formata s kraćim tekstom propagandnog, reklamnog ili drugačijeg sadržaja. U kazalu pojmova *Međunarodnog saveza knjižničarskih društava i ustanova*¹⁷ letak se definira kao plakat (engl. *broadsheet*) koji predstavlja samostalno objavljeni list, tiskan samo na jednoj strani s namjerom da se čita nepresavijen; obično se namjerava izvjesiti, javno raspačavati ili prodavati, npr. objave letci koji se ručno dijele, listovi s tekstom i notama pjesama, leci ili plakati s novostima.

Koncertni i kazališni programi – publikacije koje se čuvaju unutar knjižnica radi njihove bogate kulturološke vrijednosti, referiraju se na umjetničku obojenost društva u pojedinom vremenu na pojedinom prostoru. Programima se otkriva tko je, gdje, kada, na koji način te kojim redom javnosti prezentirao svoju duhovnu realizaciju – tvorevinu na određenu temu u vidu predstave, koncerta na određenom mjestu...

Plakat – o plakatima, kao o vidu javne komunikacije pišu i tumače autori Graceg i Velagić¹⁸, koji se potanje osvrću na plakatnu građu u prenošenju informacija. Iz navedenog se rada preuzima dio istraživanja smisla riječi plakat za koju se izvodi nekoliko tumačenja. Prema Anićevoj rječniku plakat je usvojenica pristigla iz njemačkog jezika koja se razvila iz nizozemske riječi *plakkaat*, odnosno, *placken*, što znači lijepiti. Izveden iz francuske riječ plakat (*placard, plaque*) znači ploča i ukazuje na nešto što je naljepljeno na ploči. Prema *Hrvatskoj općoj enciklopediji* plakat je oblik vizualne komunikacije, slikovno-tekstualna

¹⁵ Letak. // Opća enciklopedija. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod (Sv.1), 1977., str. 95.

¹⁶ Letak. // Hrvatski enciklopedijski rječnik. Zagreb : Novi Liber (Sv. 5), 2004., str.35.

¹⁷ International federation of library associations and institutions = Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova ; [s engleskog prevela Ana Barbarić]. ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis (objedinjeno izdanje). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str.308.

¹⁸ Gracek, M. ; Velagić, Z. Od plakata do plakatiranja : komuniciranje plakatima u Osijeku u prvim desetljećima 20. st. Libellarium, I, 2 (2008)
(URL: <http://hrcak.srce.hr/37155>), pogledano dana 2. kolovoza, 2017.)

informacija izložena na javnom mjestu kojom se oglašava proizvod, usluga, najavljuje događaj, promovira neka politička opcija u svrhu informiranja i promoviranja. U Najvećoj svjetskoj enciklopediji „Wikipediji“¹⁹, pod kategorijama medija, primijenjene umjetnosti i dizajna plakat se definira i kao poster; komad papira koji naljepljen na zid stup ili pano može služiti u različite svrhe i biti različitih veličina.

Plakat se u kazalu pojmova IFLIN-og *Međunarodnog standardnog bibliografskog opisa* (2014) definira kao veliki oglas ili objava namijenjena javnom izlaganju, što ukazuje, komunikološki gledano, na činjenicu da je plakat besmislen, ako nije javno izložen.

Presavici ili ovici – ovitak, koji obavlja (ovija) knjižno izdanje može biti i zasebno čuvan u zbirci sitnoga tisak, radi njegove bogate informativne te ilustrativne vrijednosti, od nakladništva – knjižarske i knjižnične djelatnosti, identifikacije djela, autorstva, ilustracija, tehnološkog trenutka...

Prospekt – „(*prospectus*: vidik, pogled) manja brošura ili letak u kojem se sažetim tekstom, slikovitim prikazima i sl. daju podaci o predmetima, djelima, proizvodima itd. Služi kao predobjava knjižarskih izdanja, program kulturno-umjetničkih priredbi i sl; mnogo upotrebljavano publicističko sredstvo za reklamu u trgovini, industriji i turizmu.“²⁰

Propagandni materijali političkih i drugih kampanja – kako u samome nazivu predstoji riječ je o tiskovinama kao što su letci, plakati, brošure propagandne prirode, koje se odnose na promoviranje političkih stranaka i drugih kampanja koje se vode na određenom području, regiji ili na nivou države u svrhu postizanja željenog rezultata. Navedene se publikacije također metodom selekcije čuvaju unutar pojedinog podneblja u zavičajnim zbirkama kao primjerci sitnoga tiska.

Razglednica – „je ilustrirana dopisnica, ili dopisnica sa slikom namijenjena poštanskom prometu. Ilustracija može zauzimati cijelu stranu, ili samo dio strane za sliku. Razglednica je nastala iz ideje spajanja dopisnice i ilustriranog zaglavlja papira za poslovno dopisivanje koji su koristile industrijske tvrtke i hoteli. Na zaglavlju tih starih memoranduma često je bila tiskana slika tvorničke zgrade (...). Razglednica ima prednju stranu (Recto) i adresnu stranu, stranu poštanskog formulara, poledinu stražnju stranu (Verso).“²¹ Gledano semiološki i

¹⁹ Plakat. // Wikipedia. URL: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Plakat>

²⁰ Prospekt. // *Opća enciklopedija*. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod (Sv.5), 1977., str. 655.

²¹ Leko, K. *Umijeće sakupljanja razglednica*. Rijeka : EX Libris, 2015. str.16

komunikacijski ona je komad papira definiranog formata na kojem su raspoređeni raznovrsni značenjski elementi. Može se pojmiti kao svojevrsni historijski diskurs putem kojeg historičari komuniciraju s prošlošću. Kao komunikacijsko i likovno sredstvo razglednica nosi mnoštvo informacija, sadrži etnografske, sociološke, lingvističke, estetske sastavnice. Zato razglednice privlače pozornost zanimanja kao što su kulturna geografija, povijest ukusa, povijest umjetnost (...) povijest arhitekture, urbanizam, etnologija, sociologija mentaliteta, komunikologija, lingvistika, povijest tiskarstva, kaligrafija, zaštita spomenika kulture i prirode...“²²

Vodiči – kako i u nazivu predstoji riječ je o publikacijama koje nas vode kroz određene krajeve, događaje i ustanove. Bogate su ilustracijama, tekstovima, a mogu biti popraćene i malenim kartama. Vodiči usmjeravaju u kojem se smjeru trebamo kretati prikazujući osnovne informacije o tome gdje se što nalazi nudeći praktične savjete. Mogu biti u tiskanom i digitalnom okruženju.

²²Leko, K. Umijeće sakupljanja razglednica. Rijeka : EX Libris, 2015. str.12

2.2.2. *Katalogizacija i zbirni opis sitnog tiska*

Sitnim se tiskom smatra građa koja po svojim osobinama zahtijeva poseban način obrade te smještaja, a može se obrađivati skupno ili pojedinačno. Takva se građa radi njezine specifičnosti naziva i samokatalogizirajućom građom.

Primjerke sitnoga tiska, stoga je teško definirati, jer ne predstavljaju homogenu vrstu građe. Obzirom na njihovu pojavnost koja je raznolika, raznorodna u svakome pogledu od formata, veličine, oblika, obujma teže ih je klasificirati te bibliografski opisati. Ovi primjerci tek raspoređeni unutar mapa, koje postaju svojevrsna tematska cjelina, po unaprijed izabranome kriteriju, dobivaju smisao i vrijednost, dok primjerak sam, izolirano gledano, izdvojen iz svoje cjeline, malo vrijedi. Tada se i njegova vrijednost gubi; čime postaje neprimjetan i besmislen sam po sebi. Stoga je važno združiti ove jedinice u veće cjeline, jer se time tek postiže njihov smisao unutar institucije pa i unutar same zbirke čime povezani po nekom smislenom principu, čine tu zbirku upravo takvom. Obzirom da ova građa, uglavnom, nema dovoljno podataka o autorstvu, nema naslovnu stranu niti naslov da bi se mogla bibliografski opisati po određenim kriterijima, kako bi se izveo bibliografski zapis, ova se građa mora združiti u više nakladničkih i fizički nepovezanih jedinica u jedan zapis koji se izvodi na temelju jednog zajedničkog elementa, primjerice teme / sadržaja, porijekla, autora, čime se postiže nestandardiziran bibliografski zapis.

Iz navedenog razloga ova vrsta građe nije uključena u *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga*, Eve Verone, jer se smatra specifičnom građom. U predgovoru navedenog *Pravilnika* predstoji da „posebne vrste bibliotečne građe kao što su zemljopisne karte, glazbeni tekstovi, filmovi, gramofonske ploče, sitni tisak i dr., *Pravilnik* uzima u obzir samo ako ta građa ima uvjete da bude uključena u opći (glavni) abecedni katalog bibliotečne građe. Na potrebe posebnih kataloga koji bi vodili računa o specifičnim karakteristikama tih vrsta bibliotečne građe, ovaj se *Pravilnik* ne odnosi.“²³

„Zbirnim opisom katalogizira se vizualna građa (plakati, razglednice, dijapozitivi), tekstualna građa (leci, tiskanice, programi), raznovrsna građa.

Zapisi nisu namjenjeni preuzimanju.

Prednosti zbirnog opisa:

- uključivanjem u sustav bibliografske kontrole građa postaje dostupna korisnicima

²³ Verona, E. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga*. Zagreb : Društvo bibliotekara Hrvatske, 1970., str.11.

- informacije o građi koja je okupljena u takvu umjetno stvorenu zbirku potpunije su nego informacije o pojedinačnom primjerku unutar zbirke
- omogućeno je pretraživanje po naslovu i predmetu (slobodno oblikovanim odrednicama)
- omogućen je brži opis većih količina građe.“²⁴

²⁴ Zbirni opis. // Sitni tisak : upute za katalogizaciju. Zagreb : Nacionalna i Sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012., str. 6. Dostupno na URL: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2013/12/sitni-tisak.pdf>, pogledano dana 18. srpnja 2017.

2.3. Siva literatura (*grey literature*)

Definicije efemere, sitnog tiska i sive literature često i još uvijek zbunjuju, stoga je teško odrediti mjerilo za njih te razlučiti kada prestaje jedna te počinje druga kategorija, upravo iz raznolikih kriterija koji omogućavaju njihovo premještanje što u jednu, što u drugu kategoriju. U ovome se radu podržava stav Katice Tadić da je efemera samo obilježje građe koja ima prolaznu funkciju. Dio sive literature, koja nastaje raspačavanjem nekomercijalnim kanalima, iako formom udaljena, približava se kategoriji sitnoga tiska po načinu distribucije. Komercijalna, odnosno nekomercijalna svrha također je jedan od elemenata koji karakterizira ovu vrstu građe (efemeru).

Stoga se neke publikacije, koje se smatraju sivom literaturom „prema formalnim obilježjima svrstavaju u serijske publikacije (primjerice školski listovi), ali prema ostalim svojstvima: namjeni (reklamne svrhe ili vrlo uski krug korisnika kojima je namijenjen), način izdavanja i raspačavanja (nije dostupna javno putem knjižarske mreže) ili sadržaju, pripadaju zbirci sitnog tiska.“²⁵

Međutim, nameće se pitanje, ukoliko se serijska publikacija definira kao „publikacija koja započinje s namjerom da nastavi izlaziti beskonačno. Izlazi u određenim vremenskim razmacima u izdvojenim sveščićima čija je pripadnost određenoj serijskoj publikaciji vidljiva u naslovu, brojčanim podacima, vanjskom izgledu itd“²⁶, može li se ona kao takva obzirom na njezinu tendenciju izlaženja i postojanja u nekom vremenskom beskonačnom rasponu tretirati kao sitni tisak, ukoliko se uzme u obzir funkcija sitnog tiska koja je, ipak, ograničena mjestom i vremenom trajanja unutar kojeg navedene publikacije u osnovi nemaju tendenciju izlaženja u nastavcima čime bi opstale u nekom vremenskom kontinuitetu kao cjelina.

Takva publikacija imajući predznak serijske publikacije, tretira se istovremeno i kao sitni tisak, što stvara konfuziju, dok je efemernost neupitna za obje kategorije.

Za potrebe ovoga rada dio sive literature koji se prema gore navedenim kriterijima uvrštava u sitni tisak bit će isključen iz jednostavnog razloga što sam naziv siva literatura ukazuje na drugo područje. Cilj ovoga rada je izdvojiti i razgraničiti sitni tisak od ostale efemerne građe.

²⁵Buzina, T. ; Salaj Pušić, D. Sitni tisak : upute za katalogizaciju u bibliografskom formatu MARC 21, izdanje 1999. – 13. verzija dopuna. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012, str. 20. (URL: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2013/12/sitni-tisak.pdf>, pogledano dana 18. srpnja 2017.

²⁶Tiskane serijske publikacije i druga neomeđena građa : priručnik za katalogizaciju u bibliografskom formatu MARC21. // Sonja Pigac Ljubi ; Jasenka Zajec. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2011., str.4.

3. Zavičajne zbirke – bogati spremnici sitnoga tiska unutar narodnih knjižnica

U narodnim se knjižnicama obično ne izgrađuju posebne zbirke sitnoga tiska, već se građa sitnoga tiska smješta unutar drugih zbirki, najčešće zavičajnih, čime sitni tisak postaje neka vrsta podzbirke unutar zbirke. U zavičajnim se zbirkama čuva sva građa koja se odnosi na zavičaj, koja je nastala u određenom zavičaju prikazujući sve segmente razvoja određenog lokaliteta; kroz povijest. Zavičajne su zbirke bogati spremnici mnogobrojnih publikacija, među kojima je moguće pronaći i bogate fragmente svakodnevice²⁷, serijske publikacije, publikacije raznih autora pojedinog podneblja, o tom podneblju...

Stoga „građa zavičajne zbirke odražava cjelokupan život jednog lokaliteta, od njegova nastanka do današnjeg vremena, obuhvaćajući: prirodne uvjete i bogatstva, povijesni, gospodarski, društveni razvoj, socijalnu i političku strukturu, kulturnu povijest, tradiciju i umjetničko stvaralaštvo.“²⁸

U *Zakonu o knjižnicama*²⁹ spominje se građa sitnoga tiska unutar članka o obaveznom primjerku, pri čemu se navodi da je nakladnik dužan u roku od 30 dana dostaviti jedan primjerak građe matičnoj knjižnici u svrhu stvaranja zavičajnih zbirki te 9 obaveznih primjeraka Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici koja ih potom distribuira sveučilišnim centrima. „Pod obaveznim primjerkom u smislu članka 37. ovoga zakona bez obzira jesu li namijenjeni prodaji, odnosno besplatnom raspačavanju, podrazumijevaju se tiskovine: knjige, brošure, skripta, posebni otisci, časopisi, novine, magazini, bilteni, zemljopisne i druge karte, reprodukcije slikovnih umjetničkih djela, muzikalije, katalozi, kalendari, kazališni i drugi programi, te njihovi dodaci u tiskanom, audiovizualnom i elektroničkom obliku, plakati, letci, kratki oglasi i priopćenja, razglednice, službene i trgovačke tiskalice (...).“

²⁷ Sintagma preuzeta od autora Rogera Stonea iz djela *Fragments of the everyday : A book of Australian ephemera*.

(URL: https://books.google.hr/books?id=rz32o6zu0LAC&printsec=frontcover&source=gbs_ViewAPI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)

²⁸ Zavičajna zbirka. // Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, s.a., str. 3 (dostupno na URL: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf>, pogledano 5. kolovoza 2017.)

²⁹ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997), 5(1998), 104(2000), 69(2009). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEnicama> (pogledano dana 16. 9. 2017.)

Iz navedenog je vidljivo da se i publikacije sitnoga tiska također smatraju vrijednim dokumentima u očuvanju regionalnog identiteta te da je njihovo prikupljanje od baštinske važnosti. Stoga se u narodnim knjižnicama čuva i prikuplja sitni tisak, pod raznim nazivima poput: efemera, efemerna građa, sitni tisak, sitni tisak – efemera, tiskana efemera. Obzirom na namjenu narodnih knjižnica, moguće da je efemerna građa koja se unaprijed zadanim načelom zavičajnosti prikuplja za područje i podneblje unutar kojeg djeluje određena knjižnica kao javna ustanova, i nema potrebe stvarati samostalne zbirke sitnoga tiska, jer efemerna građa na temelju svoje pripadnosti i sadržaju opravdava svoje mjesto unutar određene zavičajne zbirke, unutar koje se često smještaju, u većoj ili manjoj mjeri i primjerci sitnog tiska.

Da je sitni tisak važno svjedočanstvo, kao i zanimljiv primjerak jednog minulog vremena kojemu vrijednost eksponencijalno raste što nam udaljeniji vremenom biva, dokazuju mnoge knjižnice koje u njemu prepoznaju vrednotu na kojoj mogu dodatno izgraditi vlastiti imidž. Stoga i ne čudi činjenica da je građa unutar tih knjižnica, uglavnom, retrospektivnog karaktera, jer upravo u toj minulosti leži njezina snaga i bogata kulturološka vrijednost koja otkriva mnogo o jednome gradu, regiji, narodu pa i samoj knjižnici.

Takva se građa ponekad, radi njezine rijetkosti, vrijednosti te unikatnosti tretira kao pokretno kulturno dobro unutar *Zakona o zaštiti i čuvanju kulturnih dobra*. Pri čemu se kao pokretno kulturno dobro prema navedenom Zakonu smatra: zbirka predmeta u muzejima, galerijama, knjižnicama i drugim ustanovama kao i u drugim pravnim osobama te državnim i upravnim tijelima uključujući i kod fizičkih osoba; stoga se i rijetka građa sitnog tiska koja se čuva unutar baštinskih ustanova može smatrati kulturnim dobrom od velike važnosti.

3.1. Od zbirke do zbirke

Pretraživanjem podataka o zavičajnim zbirkama na portalu o narodnim knjižnicama (dostupno na: <http://www.knjiznica.hr/mods/zavicajne-zbirke/>³⁰), točnije, pretraživanjem podataka o zastupljenosti sitnoga tiska unutar zavičajnih zbirki, koje uglavnom nose latinski naziv svoga grada ili regije, može se zaključiti da se u opisu sadržaja zbirke često, uz ostalu knjižničnu građu navodi i ova vrsta građe, oko čijeg naziva još uvijek postoji dilema – sitni tisak ili efemera, dok se kod nekih knjižnica, pak, zasebno navode primjerci publikacija ne specificirajući ih niti kao jedne niti kao druge. Stoga, raspon naziva od efemerne građe, građe sitnoga tiska, do ne navođenja njihova krovna naziva varira od knjižnice do knjižnice.

Primjeri u kojima se publikacije navode zasebno jesu zbirke: *Bjelovariana* koja (...) „prikuplja i obrađuje najraznovrsniju građu: (...) geografske karte s planovima pojedinih naselja, razglednice, plakate, grafike, kataloge izložaba.“³¹ U *Bjelovariani* se nalazi 40 razglednica, 700 plakata te 230 kataloga izložbi. U *Cibaliani* kao zavičajnoj zbirci Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci nalazi se i „značajna zbirka plakata, letaka, kataloga izložbi, pozivnica, biltena, fotografija i učeničkih radova.“³² *Spalatina* najvećim dijelom sadrži knjige, zbornike, brošure, zatim zavičajne časopise, dnevne novine, rukopise, planove grada, fotografije, razglednice, kataloge s izložbi, pozivnice, glazbene i video zapise, a u novije doba i informatičku građu.“³³ Zavičajnu zbirku *Warasdiniensia* (...) „uz knjige, novine i časopise, (...) čine prospekti, plakati, pozivnice, razglednice, fotografije, katalozi.“³⁴

Zavičajna zbirka gradske knjižnice Samobor obuhvaća „oko 1300 jedinica neknjižne građe (razglednica, fotografija, letaka, kataloga izložbi, pozivnica, plakata, topografskih karata, likovnih mapa)...“³⁵ Dok zavičajnu zbirku Grubišno Polje čine: knjige, brošure, razglednice, periodika, plakati i ostala građa koja govori o povijesti grada Grubišnog Polja...“³⁶

Efemerna se građa navodi u knjižnicama grada Knina, Koprivnice, Solina i Šibenika, pri čemu se kod nekih knjižnica može primijetiti da se razglednice tretiraju kao slikovna građa, ne kao efemerna građa, ili sitni tisak.

³⁰ Zavičajne zbirke. // Portal narodnih knjižnica (URL: <http://www.knjiznica.hr/mods/zavicajne-zbirke/>)

³¹ Bjelovariana. // Knjižnica hr – portal za narodne knjižnice : Zavičajne zbirke. (dostupno na URL: <http://www.knjiznica.hr/mods/zavicajne-zbirke/>)

³² Cibaliana. // ibidem.

³³ Spalatina. // ibidem.

³⁴ Warasdiniensia. // ibidem.

³⁵ Zavičajna zbirka grada Samobora. // ibidem.

³⁶ Zavičajna zbirka Grubišno Polje. // ibidem.

U kninskoj zavičajnoj zbirci *Tenen* pohranjena je građa koja se odnosi na Knin i njegovo područje (bilo da je sadržajem, autorstvom ili mjestom izdanja vezana za Knin): omeđene publikacije, monografije, serijske publikacije, rukopisna građa, audiovizualna građa, planovi mjesta i zemljovid, slikovna građa (likovni radovi, reprodukcije, portreti, fotografije, razglednice), polupublicirana građa (znanstvene i stručne polupublikacije, društveno-političke publikacije tj. materijali sa sjednica i sl., programi i izvještaji o radu poduzeća) i efemerna građa (plakati, leci, ulaznice i sl.).³⁷

Zavičajnom se zbirkom Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica – *Capronicensis* „sadržajno prikuplja najraznovrsnija građa razvrstana u devet osnovnih skupina: monografske publikacije, serijske publikacije, rukopisi, muzikalije, karte, zvučna građa, slikovna građa (likovni radovi, reprodukcije, portreti, fotografije, razglednice), polupublicirana i efemerna građa (plakati, letci, ulaznice, cjenici...).“³⁸

Zavičajnu zbirku *Salonitana*, Gradske knjižnice Solin, čine: „monografske i serijske publikacije te audiovizualna i efemerna građa vezana za grad Solin.“³⁹

U Zavičajnoj zbirci *Sibenicensia* pohranjena je građa koja se odnosi na Šibenik i njegovo područje (...) „monografije, serijske publikacije, rukopisna građa, audiovizualna građa, planovi mjesta i zemljovid, slikovna građa (likovni radovi, reprodukcije, portreti, fotografije, razglednice), polupublicirana građa (znanstvene i stručne polupublikacije, društveno-političke publikacije, tj. materijali sa sjednica i sl., programi i izvještaji o radu poduzeća) i efemerna građa (plakati, leci, ulaznice i sl.).“⁴⁰

U zavičajnoj zbirci Gradske knjižnice i čitaonice Hvar nalaze se „planovi mjesta, geografske karte, likovni radovi, reprodukcije, fotografije, razglednice, VHS, filmovi, audio materijali, polupublikacije (razni radovi, školski listovi), efemerna građa.“⁴¹

Naziv sitni tisak pronađen je u križevačkoj gradskoj knjižnici, u knjižnici grada Dubrovnika, Brodskoj Posavini, te Zavičajnom odjelu Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“.

U *Crisiensi*, zavičajnoj zbirci Križevaca, navode se zasebno i publikacije koje se tretiraju kao sitni tisak, nakon čega se u nastavku izdvaja i kategorija sitnoga tiska, zbirka stoga „obuhvaća

³⁷ *Tenen*. // ibidem.

³⁸ *Capronicensis*. // ibidem.

³⁹ *Salonitana*. // ibidem.

⁴⁰ *Sibenicensia*. // ibidem.

⁴¹ Gradska knjižnica Hvar. // ibidem.

knjige, brošure, stare razglednice, kataloge, plakate, periodiku, zbirku novinskih izrezaka, muzikalije, grafičke mape, zemljopisne karte, sitni tisak (...).⁴²

Zavičajna zbirka *Ragusina* sadrži „oko 12.049 svezaka tiskanih knjiga, 378 naslova periodike i sitni tisak.“⁴³ Zavičajna zbirka Brodske Posavine i Zavičajna zbirka Hrvata Brodske Posavine „sadrže vrijednu i kvalitetnu građu, a posebna je pažnja posvećena sitnom tisku, tj. kompletiranju fonda razglednica Brodskog Posavlja.“⁴⁴

Zagrabiensia je specijalna zbirka o gradu Zagrebu kao i zavičajna zbirka njegovih stanovnika. Objedinjuje knjige, rukopise, nacрте i planove grada, stare razglednice i fotografije, sitni tisak te građu na novim medijima i predstavlja riznicu dokumenata koji svjedoče o svim aspektima povijesti i kulture hrvatske metropole.⁴⁵

Kada je riječ o zavičajnim zbirkama, neophodno je imati na umu da se za takvu građu, zvala se ona efemernom, sitnim tiskom, plakatom, brošurou ili letkom, unutar *Preporuka za ustroj zavičajne zbirke*, ipak preferira naziv *sitni tisak*, za tiskane dokumente koji se u nju smještaju kao što su „plakati, letci, programi pojedinih priredaba, pozivnice, ulaznice, posjetnice koje se odnose na politički, društveni, gospodarski, kulturni i sportski život zajednice i doprinose cjelovitosti zavičajne građe.“⁴⁶

„Zbirke su mjesta pamćenja. One sadrže predmete s ciljem da budu viđeni, uspoređivani, istraživani, izloženi, a autorska zamisao daje im unikatnost.“⁴⁷

U narednom će se poglavlju usporediti i iznijeti digitalizirani primjerci navedene građe koji su dostupne u digitalnim knjižnicama grada Zagreba, Pule, Varaždina, Osijeka, Splita, Rijeke...

Dostupnost ovih forma u digitalnom okruženju, još je uvijek u povojima, stoga se iznosi ono što je pronađeno pretraživanjem knjižničnih portala putem mreže.

⁴² Crisiensia. // ibidem.

⁴³ Ragusina. // ibidem

⁴⁴ Gradska knjižnica Brodske Posavine. // ibidem.

⁴⁵ Zagrabiensia. // ibidem.

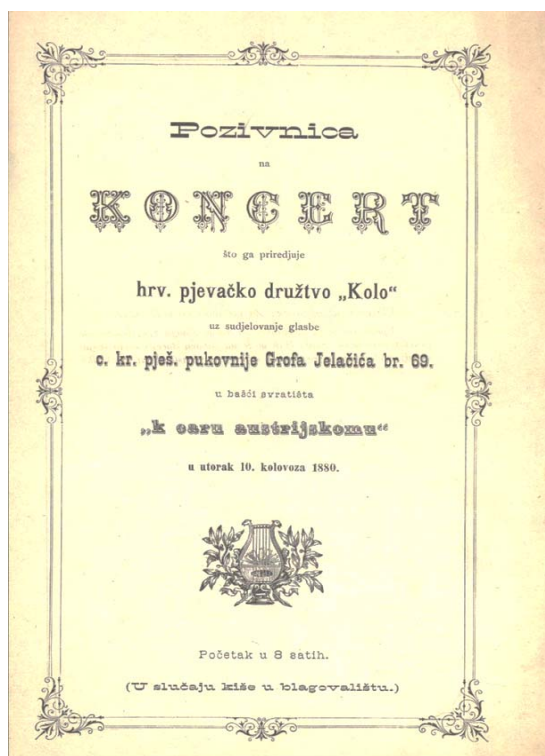
⁴⁶ Sitni tisak. // Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, s.a., str. 5 (dostupno na URL: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf>, pogledano 5. kolovoza 2017.)

⁴⁷ Leko, K. Umijeće sakupljanja razglednica. Rijeka : EX Libris, 2015., str. 8.

3.2. Digitalizirana građa sitnog tiska

Putem portala *Digitalizirana zagrebačka baština – Zagreb na pragu modernog doba*, koji se nalazi na digitalnoj platformi *Knjižnica grada Zagreba*, moguće je pristupiti 21 digitaliziranom primjerku sitnoga tiska, koji se smatra vlasništvom zavičajne zbirke grada Zagreba *Zagrabiensie*, iako zbirka broji oko 2000 jedinica sitnog tiska raspoređenih u tematske mape. Zbirka digitaliziranih izdanja sitnoga tiska na navedenom portalu okuplja programe i pozivnice za glazbene i druga kulturna zbivanja u Zagrebu početkom 20. st.

Pozivnica u nastavku ima naslikanu malenu harfu iza koje se nalazi lišće što aludira na spoj glazbe i prirode u vidu nekog panteističkog viđenja svijeta koji je uronjen u prirodu, ili izranja iz nje; dok mu glazba daje dodatnu potporu svojim milozvučnim tonovima, stoga je upravo harfa najbolji motiv putem kojeg se taj spoj mogao dogoditi.

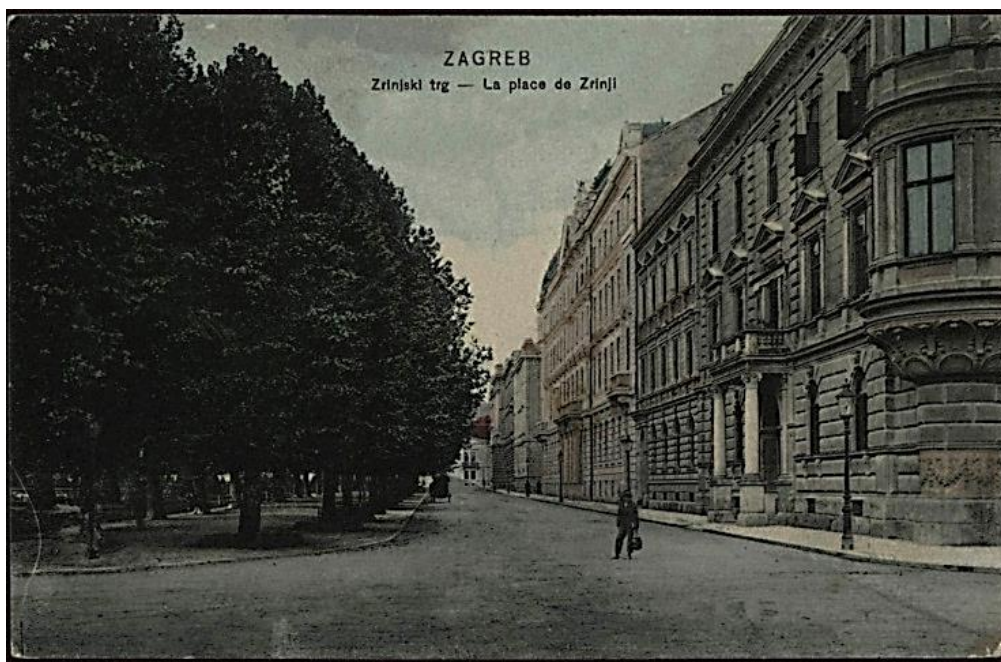
Digitalizirana pozivnica iz Zagrabiensie

Ornament koji ide paralelno uz rubove, stvara vizualni dojam te popunjava tekst koji glasi: Pozivnica na koncert što ga priredjuje hrv. pjevačko društvo „Kolo“ uz sudjelovanje glasbe c. kr. pješ. pukovnije Grofa Jelačića br. 69. u bašći svratišta „k caru austrijskomu“ u utorak 10. kolovoza 1880 / Hrv. pjevačko društvo „Kolo“. Zagreb, 1880. Početak u 8 satih. (U slučaju kiše u blagovolištu).

Na temelju navedenoga mogu se izvesti mnogi zaključci: ova je pozivnica vrijedan dokument koji svjedoči o jezičnoj genezi te promjenama koje su se dogodile u hrvatskom jeziku na pravopisnoj, gramatičkoj, leksičkoj te sintaktičnoj razini (sati, blagovolište, glasba, bašća, caru austrijskomu, društvo). Ovaj je efemeran oblik svjedočanstvo o vremenu djelovanja hrvatskih filoloških škola. Otkriva nam također informaciju da na hrvatskom teritoriju djeluje hrvatsko pjevačko društvo „Kolo“, nadalje saznajemo da je i postojao glazbeni sastav pukovnije Grofa Jelačića. Saznajemo datum i saznajemo mjesto (dvorište), vrijeme događanja (8 sati) te da će se u slučaju kiše koncert održati u blagovaonici.

Mnogi se podaci mogu iščitati i s ostalih digitaliziranih pozivnica i programa koji su sačuvani u *Zagrabiensi*, a odnose se na glazbene manifestacije u Zagrebu s kraja 19. stoljeća.

Razglednice koje se često navode u zbirkama sitnoga tiska unutar *Zagrabiensie* smještene su u grafičkoj zbirci. Digitalizirano ih je svega 27, a potječu s kraja 19. i početka 20. st. Kao vrijedni svjedoci toga vremena, prikazuju izgled grada, njegove monumente i građevine, ulice i trgove, način izrade razglednica, fotografije... Vrijedno svjedočeći o jednome vremenu kojeg čuvaju unutar svojih okvira, dokazujući, ujedno, koliko se toga zapravo promijenilo od izgleda grada, građevina do posvemašne urbanizacije koja je u međuvremenu nastupila (razglednica u nastavku).

Fotografija grada Zagreba iz zbirke Zagrabiensia

Uz razglednice se navode i ostale informacije, kao što su lokacija, ili građevina koja se vremenom našla u središtu objektiva, pozdrav na francuskom jeziku, kao i godina izdavanja razglednice. Pokraj predloška može se iščitati i godina kada je ova građa digitalizirana (2008.). Otvori li se ikona s prikazom, dolazimo do velikog broja podataka od izdanja, nakladnika, nakladničkoga niza, napomene o izvoru naslova, kratkog sadržaja, vrsti datoteke, zahtjevu sustava, predmetnoj odrednici, klasifikacijskoj oznaci, jeziku, građi te cjelovitom online sadržaju.

Cijeli zapis

Zagreb, Državni Kolodvor = Agram, La gare de l'etat

Izdanje: Elektroničko izd. izvornika objavljenog 1906.

Nakladnik: Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2008.

Nakladnički niz: Zagreb na pragu modernog doba

Napomena o izvoru naslova: Stv. nasl. s naslovnice.

Napomena: Korisnička kopija u mrežnoj verziji.

Kratki sadržaj: Razglednica prikazuje južnu stranu (pozadinu) zgrade Glavnog kolodvora u Zagrebu. Vidi se također nekoliko kolosijeka s postavljenim vagonima.

Vrsta datoteke: Korisnička kopija; razlučljivost 400 dpi u formatu JPG (2.2 MB) ; Digitalna matrica; izvornik digitaliziran u razlučljivosti 400 dpi u formatu TIFF (319 MB); skenirano prema standardu Kodak Q13 color separation guide and gray scale.

Zahtjevi sustava: Microsoft Silverlight.

Predmetna odrednica: Glavni kolodvor (Zagreb) - razglednice, stare

Klasifikacijska oznaka: 725.31(0.034) ; 629.4(0.034)

Jezik: hrvatski; njemački; francuski

Reprodukcija publikacije: Zagreb, Državni Kolodvor = Agram, La gare de l'etat. Leipzig, 1906. [Grafička građa]

Građa: Elektronička građa

Cjeloviti sadržaj online: Digitalizirana zagrebačka baština, Knjižnice grada Zagreba

Državni kolodvor – razglednica iz Zagrabiansie sa zapisom

Ako se prikaz razglednica usporedi s ostalim knjižnicama koje digitaliziranu zbirku razglednica daju na uvid korisnicima, mogu se primijetiti znatne razlike. Primjerice zbirka digitaliziranih razglednica grada Varaždina iz zavičajne zbirke *Warasдиниensia* prikazuje također Varaždin u njegovoj prošlosti, dok je „cilj projekta bio digitalizirati razglednice s područja Varaždinske županije i omogućiti pristup i pretraživanje korisnicima prema različitim kriterijima (godina, motivi...) takvih razglednica preko Interneta. Razdoblje kraja 19. stoljeća do sredine 20. stoljeća, razdoblje je uglavnom pisanih dokumenata pa postoji i potražnja za vizualnim sadržajem kao što su npr. razglednice.“⁴⁸

⁴⁸ Warasдиниensia. Digitalizirana zavičajna zbirka gradske knjižnice i čitaonice „Metel Ožegović“ Varaždin : Katalog razglednica s područja Varaždinske županije. Varaždin : Gradska knjižnica i čitaonica „Metel

Vlasnik:	Gradska knjižnica Varaždin
Zbirka:	"Varasiniensia" - Zavičajna zbirka - Varaždin
Grad:	Varaždin
Godina izdanja:	1899
Izdava:	Papirnica Stiflera u Varaždinu
Putovala:	Da
Mjesto polaska:	Varaždin
Odrediš na adresu:	Graz
Datum slanja:	31.05.1899
Boja:	U boji
Tehnika:	Fotografija
Reprint:	Ne
Opis:	Varaždin, Franjevački trg

Varaždin; Razglednica Franjevački trg sa zapisom

Razglednice varaždinske zbirke uz digitalizirani predložak nose i informacije o izdavaču, podatak o tome je li razglednica putovala, kao i podatak o mjestu polaska i mjestu dospjeća, datumu kada je putovanje započelo, tehniku, boju, podatak o tome je li publikacija reprint te opis lokacije s navedenog primjerka. Zbirka digitaliziranih razglednica grada Varaždina sadrži 312 digitaliziranih razglednica od kraja 19. st. pa sve do recentnijih, ne toliko minulih vremena. Zbirka knjižnice grada Varaždina obuhvaća preko 1000 razglednica sa područja Varaždinske županije.

Unutar zavičajne zbirke grada Splita *Spalatine*, nalazi se, digitalizirani katalog naziva *Uspomena na Spljet = Souvenir de Spalato*, izdavatelja Vida Morpurga, s primjercima razglednica grada Splita, koje je bilo moguće naručiti. Ovaj neveliki katalog unutar sebe objedinjuje 12 razglednica (suvenira) koje je bilo moguće kupiti, ali isto tako svjedoči o knjižarskoj i izdavačkoj djelatnosti grada, izgledu kataloga, cijenama s kraja 19. i početka 20. st.

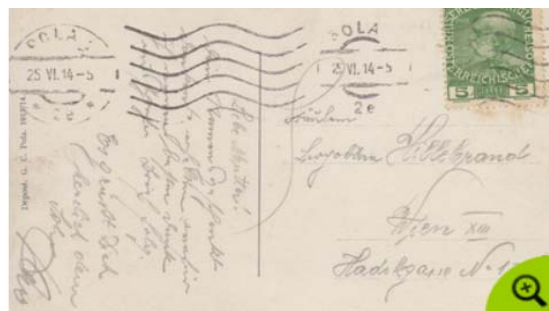

Digitalizirani katalog razglednica: Uspomena na Spljet⁴⁹

U Gradskoj knjižnici i čitaonici u Puli, također postoji zbirka digitaliziranih razglednica grada Pule i njezine okolice iz austro-ugarskog perioda, kojim se nastoji prikazati vizualni identitet jednoga grada i svega onoga što je on u sebi objedinjavao. Na ovim malenim „slikama“ ovjekovječeni su ljudi, prolaznici, grad kakav je nekada bio da bi se mogao usporediti s onime što je on u međuvremenu postao.

Razglednica u nastavku iz ove *Digitalizirane zbirke starih razglednica* prikazuje recto i verso. Razglednica je putovala, što stoji u opisu, riječ je o brijunskoj panorami. Nadalje je moguće iščitati i godinu, (autor je nepoznat), izdavača, mjesto, predmet, jezik, u čijem je vlasništvu navedeni primjerak te tko je nositelj prava, gdje je grada smještena te poveznica za pristup.

⁴⁹ Uspomena na Spljet. // Spalatina : digitalizirana zavičajna zbirka. Split : Gradska knjižnica Marka Marulića, s.a. (dostupno na URL: http://www.gkmm.hr/digitalizirana_zavicajna_zbirka-razglednice.htm) pogledano dana 3. rujna 2017.)

Naslov: Brioni : panorama

Opis:

Pogled na luku na Velikom Brijunu, otoku Brijunskog otočja, početkom 20. stoljeća. U prvom planu drvene barke na jedra i vesla, uz obalu hoteli i vile ondašnjeg mondenog ljetovališta. Razglednica je odaslana iz Pule 25. lipnja 1914. godine u Wien (Beč, Austrija).

Godina 1913.-1914.

Autor

Izdavač G. C. [Guido Cosalunga]

Mjesto Pola

Predmet Brijuni (otočje) ; Hoteli -- Carmen

Format slika/JPG

Jezik ger

Prava Gradska knjižnica i čitaonica Pula

Lokacija Gradska knjižnica i čitaonica Pula – Zavičajna zbirka ; G-R77

Pristup <http://vizz.gkc-pula.hr/hr/gradja/ekspozat/81/>

Razglednica iz pulske digitalizirane zbirke starih razglednica

Prepoznavši vrijednost ovih malenih forma kao bogatog informacijskog vrela vizualnog identiteta jednoga grada, *Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek* poziva sve svoje građane da se za „potrebe upotpunjavanja digitalne knjižnice razglednicama grada Osijeka, organizira akcija prikupljanja istih. Te mole sve građane koji posjeduju stare razglednice s motivima Osijeka da ih donesu na Studijsku čitaonicu Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek ili na neki od područnih odjela *GISKO*. Razglednice možete pokloniti Knjižnici ili samo posuditi za skeniranje. Prikupljene razglednice bit će digitalizirane, postavljene na mrežnu stranicu Knjižnice i pretražive putem knjižničnog kataloga, a kasnije će biti uključene i u nacionalni projekt "Hrvatska kulturna baština".⁵⁰

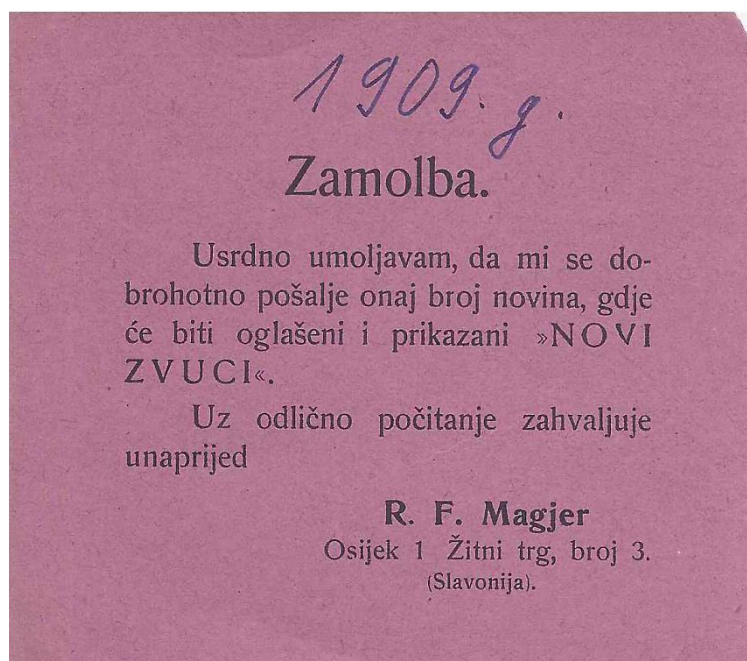
Na portalu Hrvatske kulturne baštine nalazi se, uz ostalu građu, veliki broj digitaliziranih razglednica, plakata te ostale građe koja se nalazi u baštinskim ustanovama: knjižnicama,

⁵⁰ Akcija prikupljanja starih razglednica Osijek. // Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, 2014. (Dostupno na URL: <http://knjiga.gskos.hr/index.php?strana=59&nk=1>)

arhivima i muzejima diljem zemlje, a predstavljaju vrijedan dokument našeg kulturnog nasljeđa pa time i identiteta. Navedeno se može pronaći i na digitalnoj platformi Europeane.

Iako na stranicama Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek, unutar baze *digitalna knjižnica* postoji poveznica za razglednice i digitalizirane kataloge, poveznice nisu prikazale građu, jer se moguće izvode radovi. Iako trenutno nije bilo mogućnosti doći do navedene građe njihov citat u nastavku, također svjedoči o važnosti digitalizacije u procesu očuvanja, ali i prezentiranja javnosti ove građe.

U repozitoriju Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek (*GISKO*), nalazi se i digitalizirana građa pozivnica, dopisnica, kratkih pripćenja iz književne ostavštine R. F. Magjera, osječkog književnika, profesora, pedagoga, novinara, koja čini bogati fond zavičajne zbirke prikazujući kulturnu povijest grada Osijeka te Slavonije općenito. Njegova ostavština koju čini i ostala vrijedna građa književnih djela, neobjavljene autobiografije, raznih fotografija objavljenih s proslava književnih večeri, naslovnica, portreta, crteža, ex-librisa i dopisnica svjedoči o kulturnom životu grada Osijeka na počecima 20.st. U kategoriji sitnoga tiska navedene ostavštine, nalazi se sedam digitaliziranih publikacija u vlasništvu *GISKO*-a, koje su pripadale F. G. Magjeru.

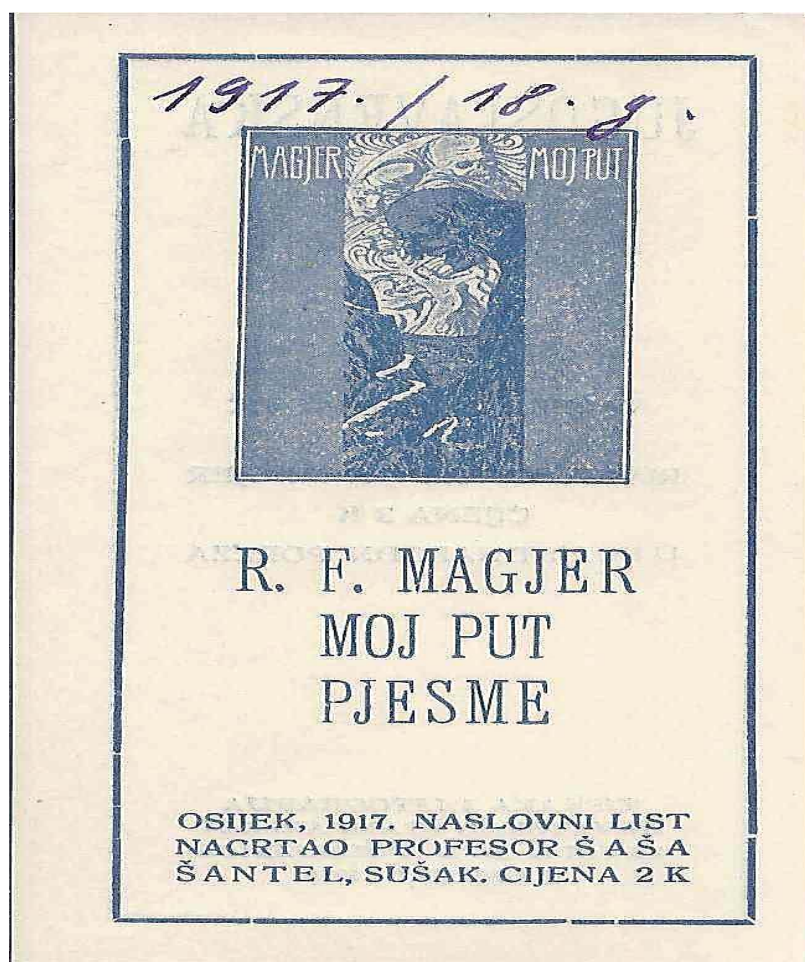

Digitalizirana dopisnica „zamolba“ R. F. Magjera⁵¹

⁵¹ Zamolba. // Književna ostavština R.F. Magjera (URL: http://magjer.gskos.hr/?attachment_id=450)

Zamolba R. F. Magjera, pisana 1909. godine, otkriva da autor „usrdno umoljava“ izdavača nenaznačenih novina da mu dostave broj u kojem će biti objavljeno njegovo djelo *Novi zvuci*.

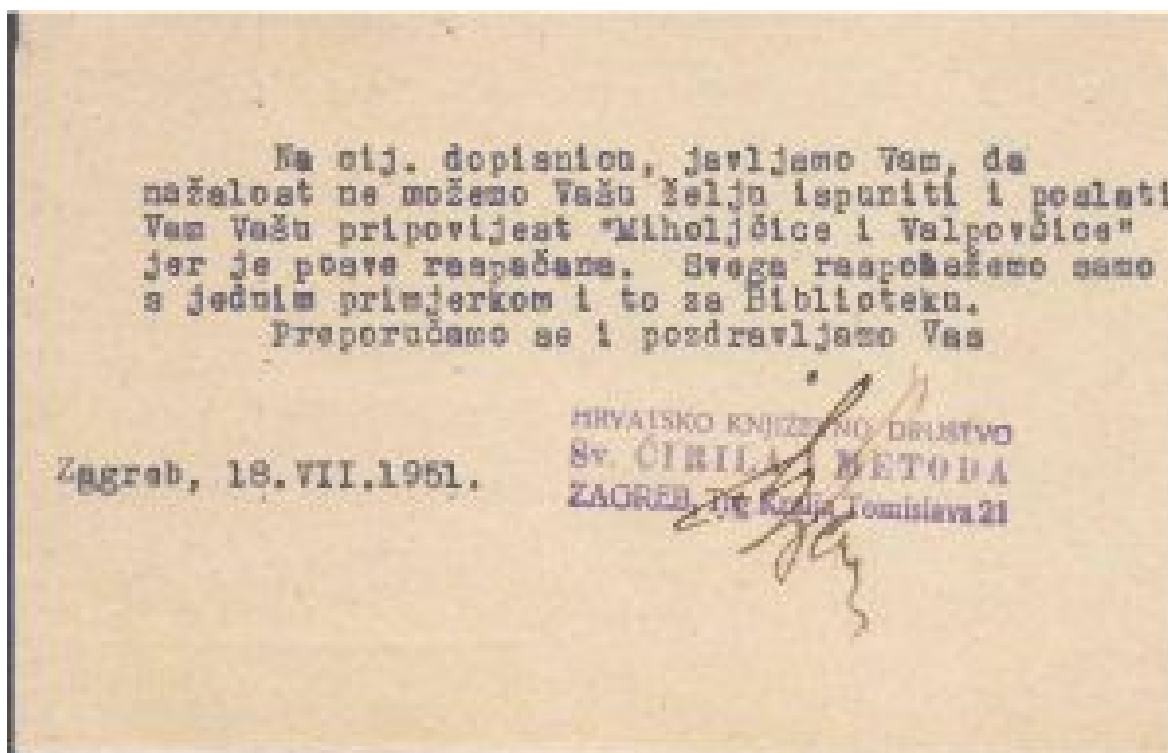
Iz navedenog dokumenta razvidan je način njegove pisane komunikacije kojom se obraća primateljima poruke, kao i stilska obojenost njegova pisanog diskursa. Može se i iščitati naziv njegova novoobjavljenoga djela, adresa stanovanja.

Naslovni list knjige R. F. Magjera⁵²

Na naslovnom listu knjige R. F. Magjera stoji nekoliko ključnih podataka. Knjiga je izdana 1917. godine, na njoj se nalazi ilustracija i nazivi djela, kao i ostali podatci o odgovornosti.. Naznačeni su nazivi djela *Moj put* i *Pjesme*, kao i mjesto i godina izdanja te tko je „nacrtao“ naslovnicu (profesor Saša Šantel), gdje je izdano (Sušak) te koja je cijena djela.

⁵² Naslovni list. // Književna ostavština R. F. Magjera (URL: http://magjer.gskos.hr/?attachment_id=450)

Dopisnica iz ostavštine R. F. Magjera

Na navedenoj se dopisnici *Hrvatsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda* sa sjedištem u Zagrebu, na Trgu kralja Tomislava 21. dana 18. srpnja 1951. obraća književniku R. F. Magjeru kako mu nisu u mogućnosti dostaviti primjerak njegove knjige naziva *Miholjčice i Valpovčice*, jer je rasprodana, dok jedan primjerak koji je u vlasništvu biblioteke nisu u mogućnosti prepustiti autoru. Iz navedenog se dokumenta razaznaje intencija autorova (da dobije svoju knjigu), koja se nalazi u biblioteci književnog društva koje je tada djelovalo u Zagrebu pod nazivom Hrvatsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda. Doznaje se o kojoj se knjizi radi te da je rasprodana.

Unutar raznovrsnih projekata digitalizacije, Gradska knjižnica i čitaonica Rijeka, također je svoje najzanimljivije tiskovine podlegla digitalizaciji. Projekt digitalizacije naziva *SVeVID* je digitalna knjižnica Gradske knjižnice Rijeka, nazvana po staroslavenskom bogu Svantevidu, zaštitniku grada Rijeke, koji „sve vidi, odnosno ima uvid u sve“ pa i u sve publikacije koje su nastale na području grada Rijeke. Projekt digitalizacije nastao je pomoću građana koji su se odazvali na poziv navedene knjižnice kako bi se sakupile vrijedne publikacije vezane za kulturno-povijesni identitet grada od razglednica, starih fotografija, brošura, plakata, prospekata... Građa se i dalje prikuplja i može se poslati na adresu digitalne knjižnice grada Rijeke *SVeVID*; svevid@gkri.hr.

U digitaliziranoj bazi navedene zbirke nalazi se veliki broj publikacija, fotografija, razglednica, letaka, prikaza arheoloških ostavština, građevina, ulica i trgova.

FIUME – VIA PARINI

Razglednica prikazuje Via Parini u Rijeci (današnja Fiorella la Guardia). U daljini se vidi riječka sinagoga, srušena 1948. godine.

Digitalizirana razglednica zbirke SveViD

Navedena razglednica otkriva mnoge zanimljivosti današnjim korisnicima koji se dublje mogu upoznati s poviješću ovoga grada. Jedna od današnjih poznatijih riječkih ulica (Fiorella la Guardia), nekada se zvala via Parini. Razglednica otkriva da je nekada u Rijeci postojala sinagoga, koju je bilo moguće vidjeti iz ove perspektive. Uz podatke o razglednici postoji i informacija da je sinagoga srušena 1948. godine.

Iz navedenog se zaključuje da su razglednice, kao i ostala građa sitnoga tiska, vjerni čuvari povijesti.

4. Istraživanje građe sitnog tiska u hrvatskim narodnim knjižnicama

4.1. Cilj, metodologija i uzorak istraživanja

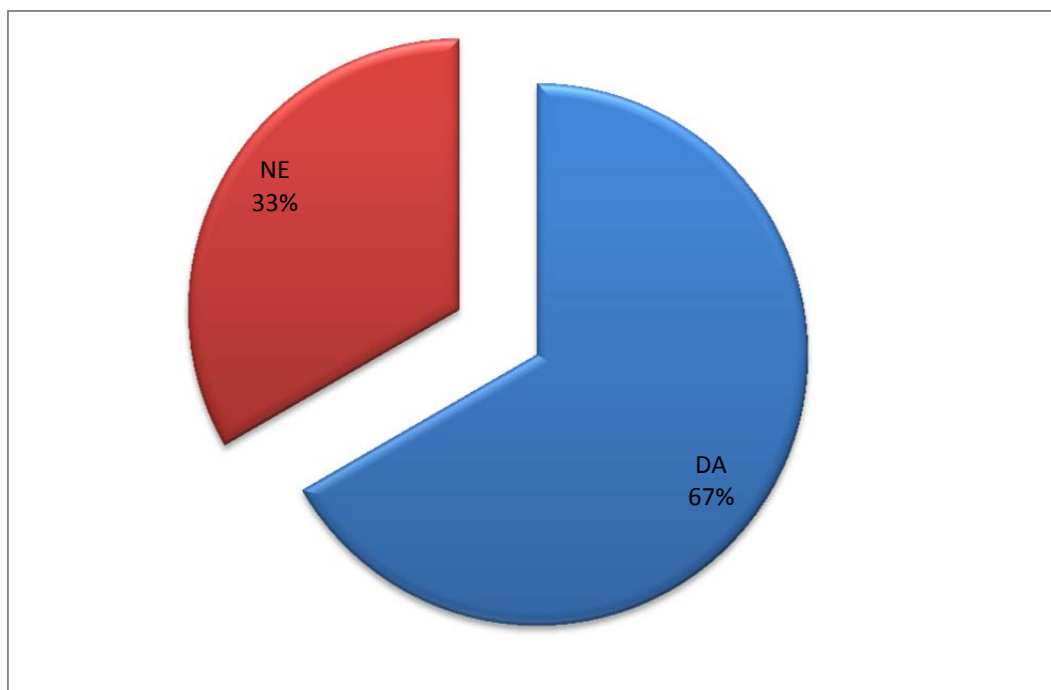
Tijekom srpnja, kolovoza i u prvom dijelu mjeseca rujna 2017. godine provedeno je istraživanje o zastupljenosti sitnoga tiska unutar hrvatskih narodnih knjižnica. Istraživanjem se nastojala doznati informacija sakuplja li se te pod kojim uvjetima i kriterijima ova građa u narodnim knjižnicama. Istraživanje je provedeno metodom upitnika koji je poslan na sve e-mail adrese koje su bile dostupne u adresaru Hrvatskog zavoda za knjižničarstvo, Matične službe za narodne knjižnice pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (dostupno na <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Adresar-narodnih-knji--nica-u-RH-za-2015..pdf>). Anketa, koja je kreirana putem web alata za anketiranje SurveyMonkey sadržavala je deset pitanja, poslana je na 148 adresa, dok će se istraživanje temeljiti na uzorku od 39 sudionika koji su se odazvali ispunjavanju ankete. Referentni popis građe sitnog tiska koji se ponudio u anketi, preuzet je od Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Razlog je njegova opsežnost. Navedena zbirka sitnog tiska uključuje brošure, letke, presavitke, prospekte, adresare, zidne i džepne kalendare, kratke oglase i priopćenja, obavijesti, kataloge, vodiče, koncertne, kazališne i druge programe, tiskanice i obrasce, različite vrste karata, cjenike, jelovnike, recepte, propagandne materijale političkih i drugih kampanja, čestitke, razglednice, plakate, knjižne oznake, naljepnice, molitvenike, slikovnice s malo ili bez teksta, bojanke, nastavni materijali od prvog do četvrtog razreda osnovne škole (radne bilježnice, vježbenice, testovi, radne mape i sl.).

Upravo je navedeno poslužilo kao polazište u ovome istraživanju da bi se na najbolji mogući način obuhvatile sve potrebe korisnika pojedinih knjižnica na rasprostranjenom i raznovrsnom području naše geografije, demografije, usmjerenosti društva k različitim sektorima djelatnosti te kulturi uopće (dio sive literature koji se priključuje zbirci sitnoga tiska je isključen). Anketa je imala ponuđene odgovore, i ispitanici su birali one koji odgovaraju njihovim knjižnicama. Na pitanje o vrsti građe sitnog tiska koja se prikuplja unutar knjižnica ponuđena je mogućnost višestrukog izbora, jer se radi o raznovrsnoj građi objedinjenoj pod zajedničkim nazivom sitni tisak. Pitanje broj četiri koje se odnosi na kriterije biranja građe prema njezinoj pripadnosti te pitanje broj 10 koje se referira na prepreke u prikupljanju ove građe, također nude mogućnost višestrukog izbora. Pitanje broj tri nudi mogućnost dopisivanja naziva treće zbirke u kojoj se ta građa čuva, pored ponuđenih odgovora; zavičajne zbirke i zbirke sitnoga tiska.

4.2 Rezultati ankete

1. Postoji li efemerna građa (sitni tisak) u knjižnici pri kojoj ste zaposleni?

Grafikon 1. prikazuje postoji li efemerna građa (sitni tisak) u knjižnici pri kojoj su anketirani zaposleni. Gledano u postotcima gotovo dvije trećine ispitanika posjeduju tu vrstu građe. (Matične knjižnice koje su se odazvale ispunjavanju ankete, posjeduju je u najvećem postotku.) Knjižnice koje ju posjeduju u njoj vide bogatu vrijednost i neiscrpno vrelo informacija.

Grafikon 1. Postoji li efemerna građa – sitni tisak u knjižnici pri kojoj ste zaposleni

2. Koju od navedene građe prikupljate?

Tablica 1. u nastavku naziva *Koju od navedene građe sitnoga tiska prikupljate* prikazuje da su brošure najčešće sakupljane publikacije (11%) unutar narodnih knjižnica, slijede katalozi i vodiči po 9 % svaki. Letci, plakati i razglednice nalaze se na trećem mjestu i sakupljaju se u postotku od 8%, koncertni, kazališni i drugi programi nose 7%, prospekti 6%, čestitke i različite vrste karata po 4 %, presavici, adresari te zidni i džepni kalendari, knjižne oznake po 3%, kratki oglasi i priopćenja, obavijesti, molitvenici te slikovnice s malo ili bez teksta po 2 %, tiskanice i drugi obrasci, propagandni materijali političkih i drugih kampanja, naljepnice,

bojanke, nastavni materijal od prvog do četvrtog razreda OŠ po 1%. Knjižnice koje su odgovorile da posjeduju sitni tisak, a nisu označile nijednu publikaciju od navedenih (preskočivši pitanje), nose 2 %. Iako su se molitvenici, slikovnice s malo ili bez teksta, kao i nastavni materijali mogli isključiti iz navedene ankete, radi njihove odgojno-obrazovne funkcije kojima su one mogle biti smještene u kategoriju odgoja i obrazovanja, kao što su molitvenici mogli svoje mjesto pronaći u skupini religiozne tematike, naveli su se po principu kategorizacije sitnog tiska Nacionalne i sveučilišne knjižnice, da bi se on kao takav ponudio u cijelosti. Dok se cjenici, jelovnici i recepti ne prikupljaju ni u jednoj knjižnici koja se odazvala anketi.

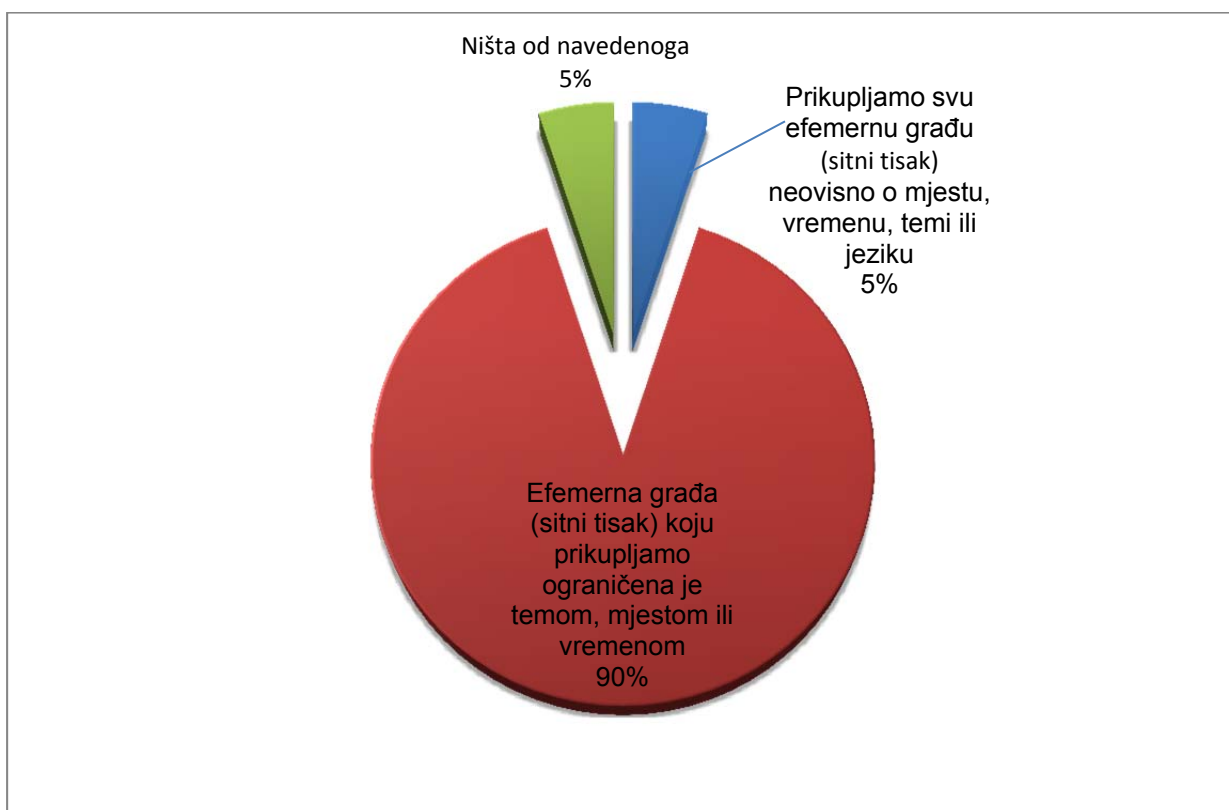
<i>Građa sitnog tiska u narodnim knjižnicama Hrvatske</i>		
1.	<i>Brošure</i>	<i>11 %</i>
2.	<i>Katalozi i vodiči po</i>	<i>9%</i>
3.	<i>Letci, plakati i razglednice po</i>	<i>8%</i>
5.	<i>Koncertni, kazališni i drugi programi po</i>	<i>7%</i>
6.	<i>Prospekti</i>	<i>6%</i>
7.	<i>Čestitke i različite vrste karata po</i>	<i>4 %</i>
8.	<i>Adresari, zidni i džepni kalendari, presavici, knjižne oznake, po</i>	<i>3%</i>
9.	<i>Kratki oglasi, priopćenja, obavijesti, molitvenici te slikovnice s malo ili bez teksta po</i>	<i>2%</i>
10.	<i>Tiskanice i drugi obrasci, propagandni materijali političkih i drugih kampanja, bojanke, naljepnice, nastavni materijal od 1. -4. razreda OŠ po</i>	<i>1%</i>
11.	<i>Knjižnice koje nisu odgovorile, preskočivši pitanje, a posjeduju građu</i>	<i>2%</i>

Tablica 1. Prikazuje u postotcima koja se građa najviše sakuplja u narodnim knjižnicama

2. Kojim se kriterijem vodite pri prikupljanju efemerne građe (sitnog tiska)?

Grafikon 3. prikazuje kriterije za izbor efemerne građe (sitnog tiska) unutar narodnih knjižnica. Obzirom da je ova vrsta građe uglavnom regionalno ili mjesno usmjerena, knjižnice ju upravo ograničavaju temom, mjestom, ili pak vremenom njezina nastanka, stoga je i odgovor u velikom postotku, u iznosu od 90 %, usmjeren na građu ograničenu temom, mjestom ili pak vremenom. Sva vrsta građe neovisno o mjestu, vremenu, temi ili jeziku prikuplja se u iznosu od 5 % unutar narodnih knjižnica. Dok ništa od navedenog 5 %.

Knjižnice se u prikupljanju ove građe, uglavnom, usmjeravaju na svoje podneblje što ukazuje i na primarnu zadaću takvih knjižnica u očuvanju lokalnog i regionalnog identiteta koji je sastavni dio nacionalnoga.

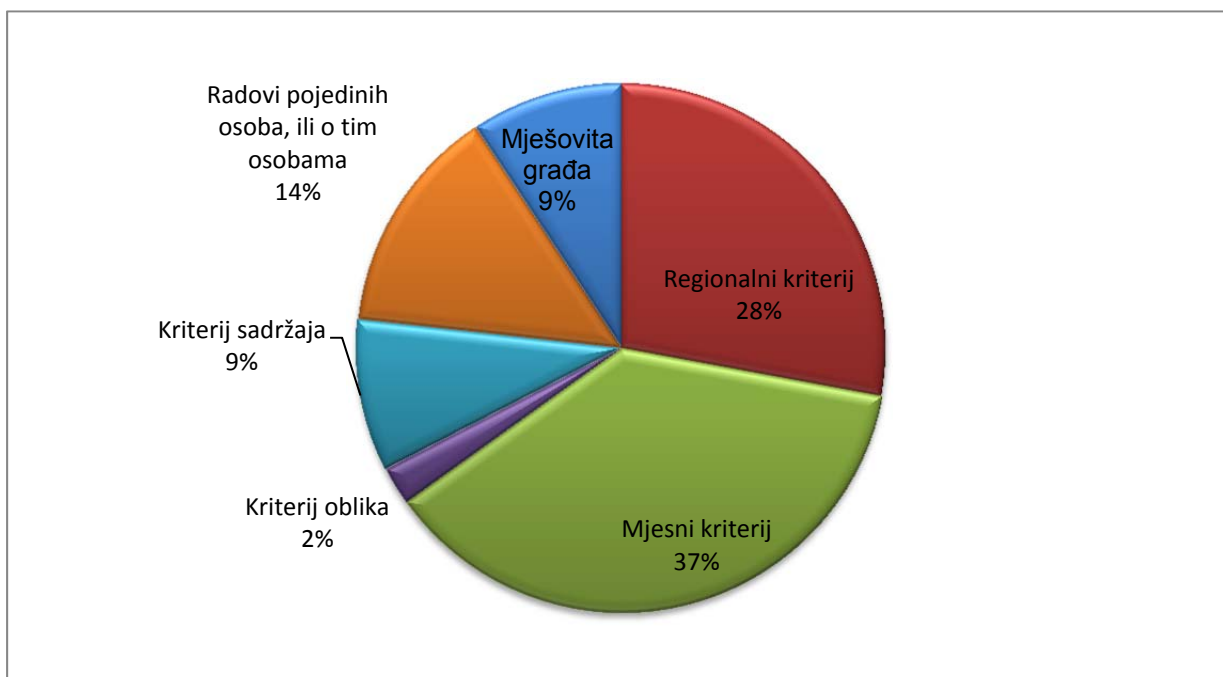
Grafikon 3. Kriteriji za izbor efemerne građe (sitnog tiska) unutar narodnih knjižnica

4. Na temelju kojeg kriterija prikupljate efemernu građu (sitni tisak) prema pripadnosti građe?

Grafikon 4. prikazuje kriterije za prikupljanje efemerne građe (sitnog tiska) prema pripadnosti građe unutar narodnih knjižnica.

Većina knjižnica vođena mjesnim kriterijem (37 %), opredjeljuje se i za regionalni (28%).

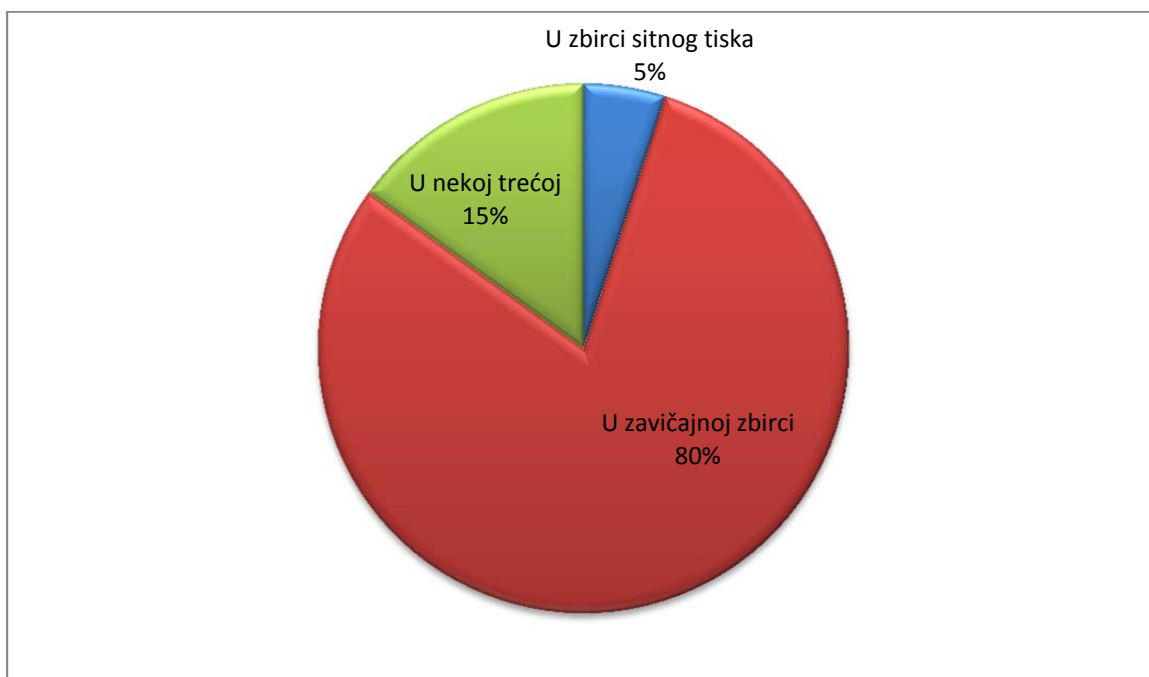
Na trećem je mjestu kriterij uvrštavanja građe po principu njezine pripadnosti pojedinim osobama, ili o tim osobama unutar takve klasifikacije (14 %), publikacije koje su sadržajno primamljive određenoj knjižnici biraju se na temelju tog kriterija (9%). Iako se mjesni i regionalni kriteriji mogu tretirati i kao sadržajni kriteriji kojim se želi ukazati na sve sadržaje vezane za pojedino podneblje, u ovome se slučaju željela ponuditi mogućnost specificiranja i tog kriterija koji može recimo obuhvaćati sektor turizma u jednome dijelu zemlje, dok u drugome sadržaji sportske ili rekreativne prirode mogu biti mnogo primamljiviji. Mješovita je građa zastupljena bilo raznorodnim oblicima, kao i različitim temama 9%, kriterij oblika iako minimalan, također je jedan od načina biranja ove građe 2 %. Osim mjesnoga kriterija, koji se ponekad navodi kao jedino načelo kod ponekih knjižnica, ostale knjižnice uz mjesni ili regionalni, navode i neke treće ili pak četvrte kriterije kao dodatne odrednice koje im služe pri selekciji, ili pak pri isključivanju pojedinih publikacija iz ove mnogočlane „obitelji“. (Primjerice knjižnica navodi regionalni i mjesni kriterij te bira i radove o pojedinim osobama.)

Grafikon 4. Kriteriji u prikupljanju građe sitnoga tiska unutar narodnih knjižnica

5. U kojoj se zbirci ova građa čuva u vašoj knjižnici?

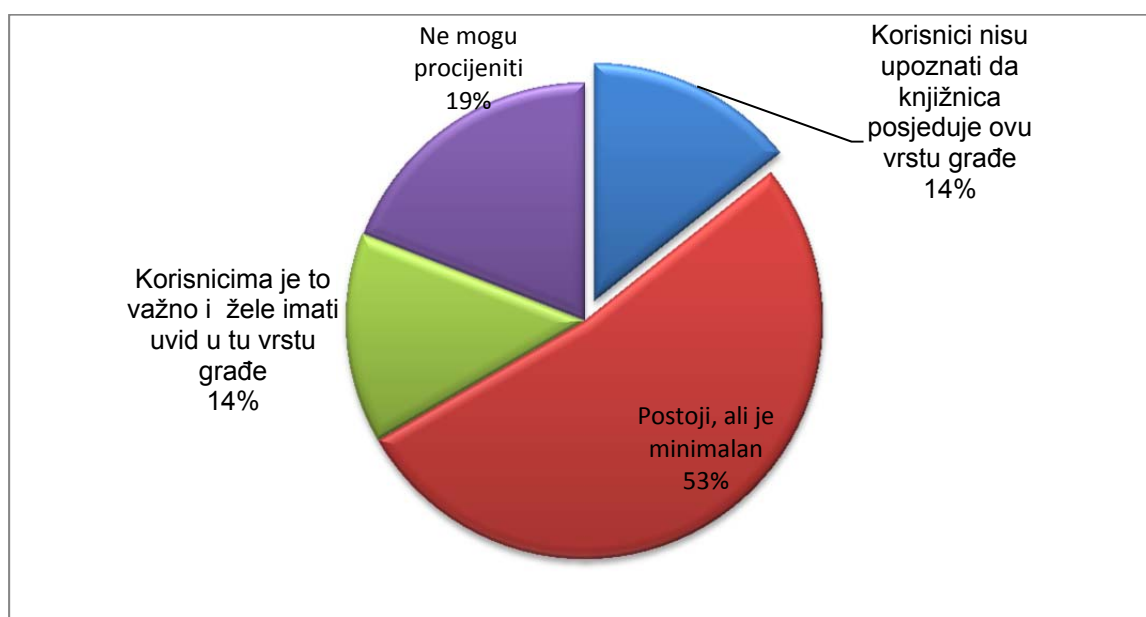
Grafikon 5. prikazuje u kojoj se zbirci unutar narodnih knjižnica čuva građa sitnog tiska. Ovo je pitanje, zapravo, vrlo važno, jer se njime može zaključiti da zbirke sitnoga tiska, gotovo da i ne postoje kao samostalne zbirke, već se građa čuva u zavičajnim zbirkama (80 %). Jedina knjižnica, koja ovu građu čuva u zbirci sitnoga tiska, a odazvala se anketi je Gradska knjižnica i čitaonica Petrinja. Druge knjižnice, iz opravdanih razloga, vođene načelom zavičajnosti ovu građu prikupljaju u zavičajnim zbirkama, jer je čuvanje primjeraka sitnoga tiska i predviđeno *Pravilnikom o ustroju zavičajnih zbirki*. Mogućnost trećeg odgovora, pri čemu se on referirao na čuvanje takve građe u nekoj trećoj zbirci, (uz zbirku sitnog tiska te zavičajnu), ostavljen je prostor za dopisivanje naziva takve zbirke. Neklasificirana, čitaonička te zbirka koja još nije ustrojena bili su neki od odgovora. Čuva li se takva građa u zbirkama sitnoga tiska, zavičajnim zbirkama, ili zbirkama nekog trećeg naziva, nije toliko važno, koliko je važno da se vrijedni primjerci takve građe prepoznaju, prikupe, obrade, čuvaju te daju na korištenje korisnicima kao svjedočanstvo jednoga vremena unutar određenog prostora.

Grafikon 5. U kojoj se zbirci čuva građa sitnoga tiska unutar narodnih knjižnica

6. Postoji li interes korisnika za ovu vrstu građe?

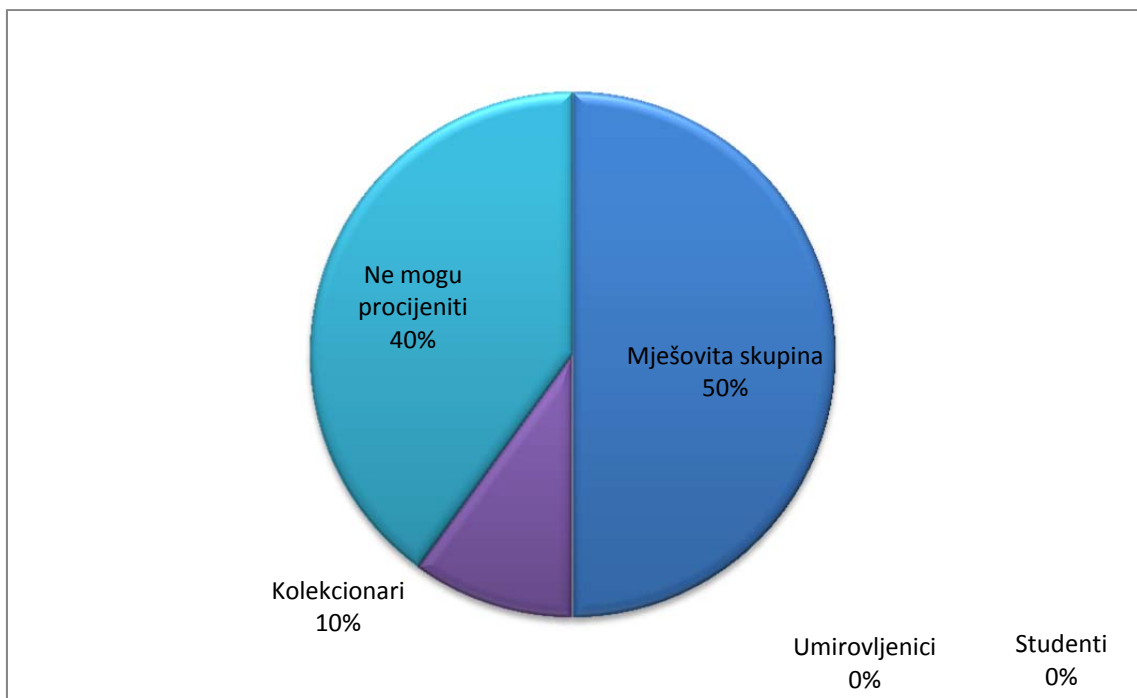
U grafikonu 6. nalazi se prikaz o interesu korisnika knjižnice za ovu vrstu knjižnične građe. Pokazuje se da interes postoji, ali je minimalan (53 %), jer korisnici moguće i nisu upoznati da knjižnica posjeduje ovu vrstu građe (14 %). Također nije moguće procijeniti (19%) interes korisnika za ovu vrstu građe, kad se neki korisnici po prvi puta s njome, moguće susreću u digitalnom okruženju, pretražujući građu na platformama digitalnih knjižnica, stoga knjižničar i ne može imati direktan uvid u to, pa nije u mogućnosti izvršiti procjenu (19 %). Korisnicima je to važno i žele imati uvid u tu vrstu građe, odgovor koji je uglavnom pristizao iz matičnih službi (iako ne svih) koje su sudjelovale u anketi (14 %).

Grafikon 6. Interes korisnika za ovu vrstu knjižnične građe

7. Koja je skupina korisnika zainteresirana za ovu vrstu građe?

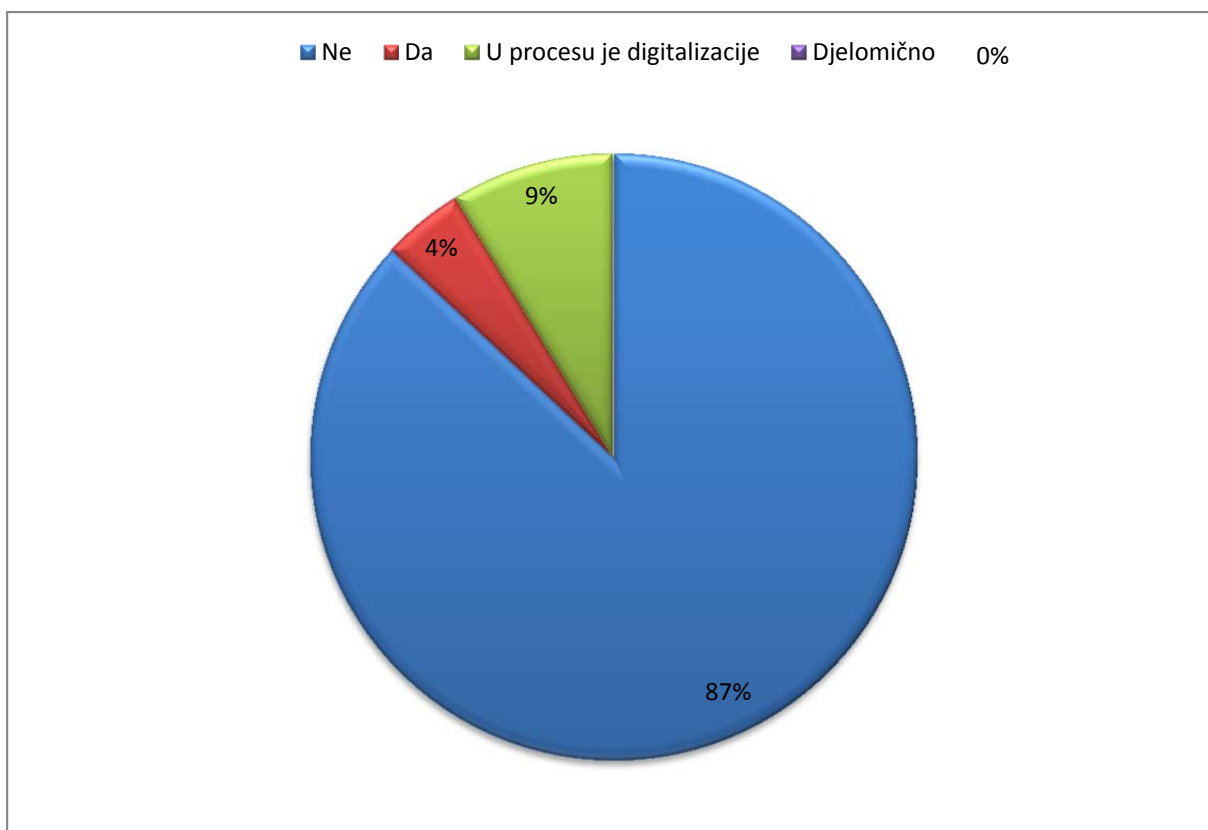
Grafikona 7. prikazuje koja je skupina korisnika zainteresirana za ovu vrstu knjižnične građe. Iako za ovu vrstu građe postoji interes (koji je minimalan) kod mješovite skupine korisnika 50 %, kolekcionari ga potražuju prema mišljenu nekih knjižnica (10 %). Umirovljenici i studenti, iako ponuđeni kao izbor, nisu označeni. Dok 40 % ispitanika ne može procijeniti koja je skupina korisnika zainteresirana za ovu vrstu građe.

Grafikon 7. Koja je skupina korisnika zainteresirana za ovu vrstu knjižnične građe

8. Je li ova vrsta knjižnične građe digitalizirana?

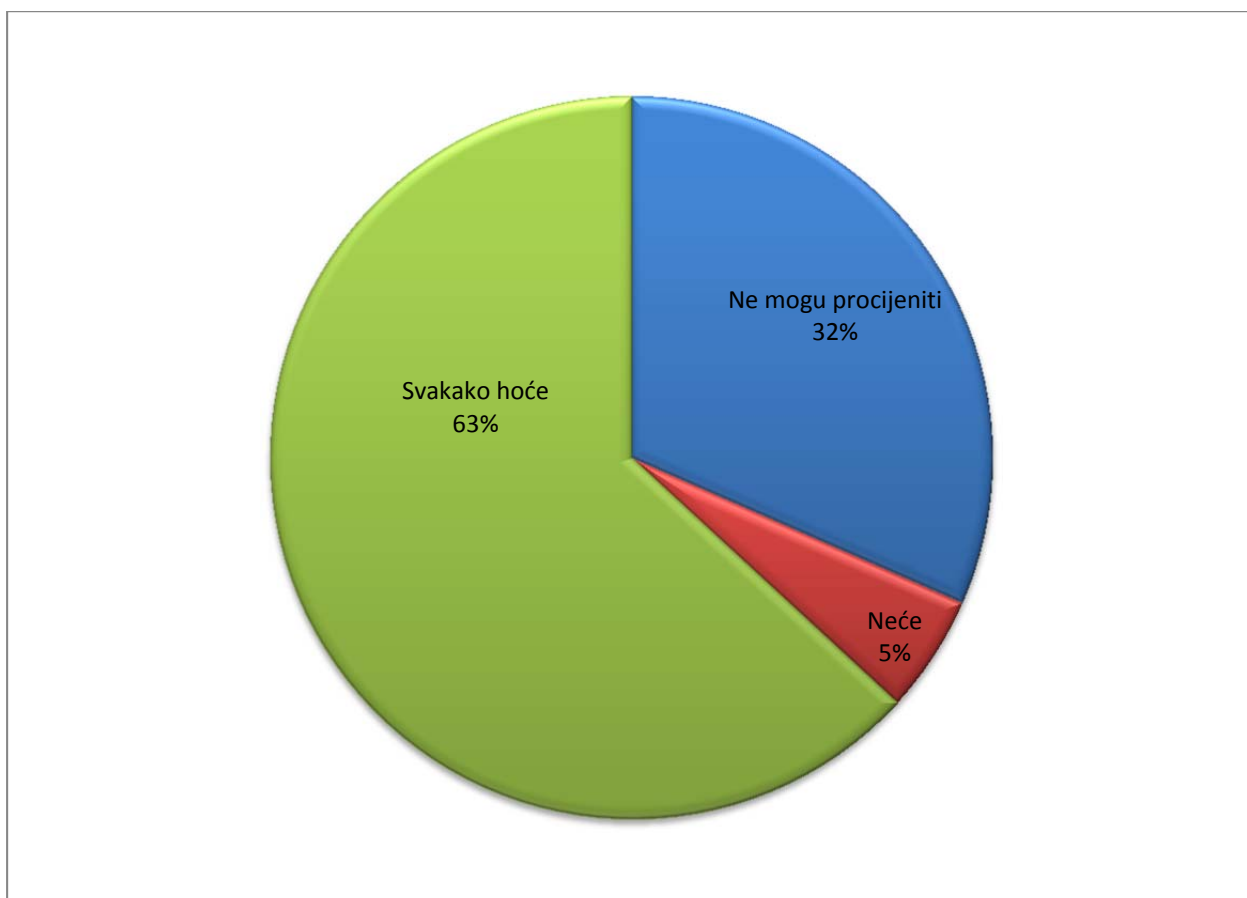
Grafikon 8. prikazuje u kojem je postotku ova vrsta knjižnične građe digitalizirana unutar anketiranih knjižnica. Zbog velikih troškova digitalizacije, kao i cjelokupnog protokola za provedbu ovoga procesa, koji je i dugotrajan i skup, razumljiv je podatak da 87 % knjižnica ovu građu nije digitaliziralo. U procesu digitalizacije, često postoji i prioritetnija građa koja čeka migraciju iz analognog u digitalno okruženje. Od te građe najčešće su digitalizirane razglednice, moguće radi bržeg procesa digitalizacije, jer su malena formata. Knjižnice koje su ovu građu digitalizirale, u manjini su (4 %), građa je u procesu digitalizacije 9%, dok djelomičnu digitalizaciju nije provela nijedna knjižnica (kao što se može primijetiti da pojedine knjižnice imaju digitalizirane stare razglednice, dok ostalu građu nisu podlegle digitalizaciji).

Grafikon 8. prikazuje je li građa sitnog tiska digitalizirana unutar narodnih knjižnica

9. Hoće li procesom digitalizacije ova građa postati zanimljivija korisnicima?

Grafikon 9. prikazuje hoće li ova građa postati zanimljivija korisnicima kada podlegne procesu digitalizacije i postane dostupna korisnicima u digitalnom okruženju. Da će takva građa postati zanimljivija kao digitalna (63 %), nekako je i razumljivo; pogotovo u eri novih medija i populaciji koja je umrežena od rođenja. Međutim, postoji i pretpostavka da se digitalizacijom, kad je u pitanju ova vrsta građe, neće ništa promijeniti u predodžbi korisnika (5%), dok dio ispitanika ne može procijeniti odgovor na to pitanje (32%).

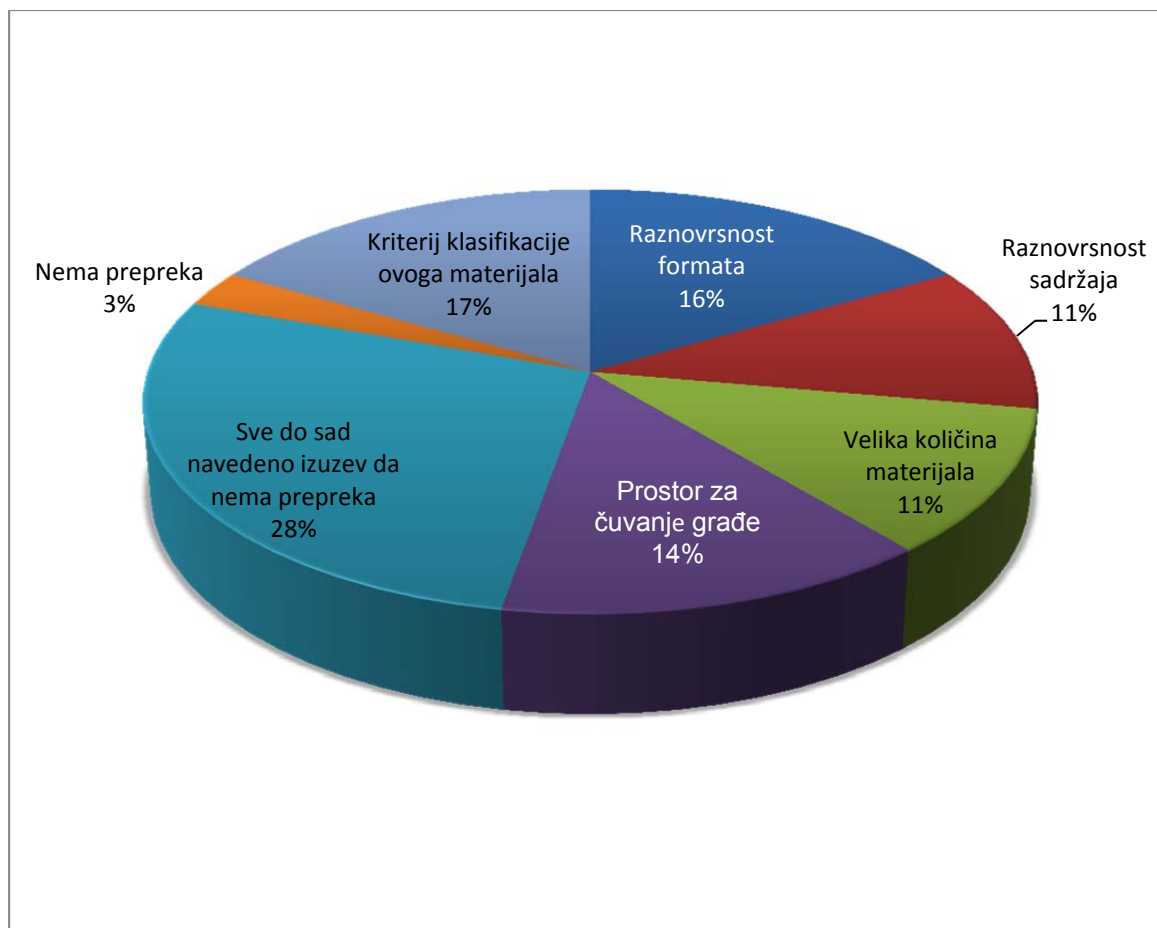

Grafikon 9. Hoće li digitalizacijom ova građa postati zanimljivija korisnicima

10. Prema Vašem mišljenju, koja je najveća prepreka u izradi zbirke sitnog tiska, ili pak u prikupljanju ove građe?

Ovo je pitanje dosta indikativno te ukazuje na problematiku prikupljanja i čuvanja takve građe unutar knjižnica. Sve su knjižnice na to pitanje imale i do nekoliko odgovora, neke su imale odgovor „sve navedeno“. Grafikonu 10. prikazuje koje su sve prepreke u izradi zbirke sitnoga tiska, ili pak u prikupljanju ove raznovrsne građe po mišljenju knjižničara. Kriterij klasifikacije ovog materijala je pri vrhu iz razloga što je uistinu teško izvršiti klasifikaciju ovih raznorodnih publikacija koje je teško klasificirati te formalno i sadržajno obraditi što po principu oblika, veličine, prema sadržaju, pripadnosti zbirkama, jer bi neke mogle biti i u grafičkoj zbirci, ili pak nekoj trećoj zbirci. Ovu je vrstu građe također i teško bibliografski opisati, jer ne postoje točne specifikacije za opis ove građe, stoga se opis i klasifikacija prepuštaju knjižnicama koje to čine „individualizirano“ od knjižnice do knjižnice. Raznovrsnost formata, također zbunjuje, jer se publikacije mogu javiti kao knjige, kao listovi – većeg ili manjeg formata, kao presavici, kao imenici... Mogu biti sitne poput malenih džepnih kalendara ili naljepnica pa sve do velikih plakata (16 %)

Prostor za čuvanje takve građe također smatraju problemom (14 %), u sadašnjem, pa tako i budućem vremenu, u kojem broj publikacija može samo rasti, a prostora za čuvanje nema. Velika količina materijala, povezana je s nedostatkom prostora za čuvanje takve građe (11%), dok raznovrsnost sadržaja (11 %), također predstavlja problem, uzevši u obzir razne sektore djelatnosti koji svoje djelovanje prikazuju na ovim popularnim formama. Zaključiti nam je da je selekcija sadržaja vrlo važna kako bi se racionaliziralo sakupljanje ovoga materijala koji na dnevnoj bazi može preplaviti knjižnicu. Sve navedeno je odgovor većine ispitanika (28 %), dok nema prepreka broji svega 3 %.

Grafikon 10. prikazuje koje su najveće prepreke u prikupljanju građe sitnoga tiska

4.3. Zaključak ankete

Istraživanje ukazuje na to da se sitni tisak u narodnim knjižnicama u većoj ili manjoj mjeri prikuplja načelom zavičajnosti, stoga se takva građa smješta unutar zavičajnih zbirki, a ne u zbirkama sitnoga tiska koje u narodnim knjižnicama, uglavnom, ne postoje kao samostalne zbirke. Zavičajne zbirke načelom zavičajnosti te svojom funkcijom čuvanja mjesnog i regionalnog identiteta opravdavaju prikupljanje takve građe unutar svojih okvira. Da je takvu građu teško prikupljati, odabrati, klasificirati i smjestiti unutar narodnih knjižnica zbog raznovrsnosti sadržaja, formata te ograničenog prostora činjenice su s kojima se knjižnice susreću, stoga je važno izvršiti racionalizaciju u prikupljanju ove građe po načelu relevantnosti.

Ova građa nije toliko popularna, stoga je i rijetko tražena. Izuzev u trenucima kakvog istraživanja ili kolekcionarskog eskapizma, ostalim korisnicima ona, uglavnom, ostaje neotkrivena. Moguće da će procesom digitalizacije ova građa postati zanimljivija korisnicima, jer pretraživanje građe putem mreže nije moguće ne primijetiti ove vrijedne publikacije koje svojom vizualnom pojavom odvlače pažnju korisnika i pozivaju na pretragu iz kurioziteta, ukoliko ne postoje ciljani razlozi za pretraživanje takvih publikacija za potrebe nekog stručnog ili znanstvenog rada. Brošure, vodiči, razglednice, prospekti i plakati najčešće su sakupljana građa unutar narodnih knjižnica.

5. Zaključak

Govoreći o građi sitnoga tiska, ili pak o efemeri; zaključuje se da ova građa, obavijena epitetom prolaznosti, zapravo ima mnogo veću važnost nego li se to u prvom trenu može zamisliti. Iako, raznovrsnim formatima i sadržajima predstavlja „problematičnu“ vrstu građe koju je teško klasificirati te formalno i sadržajno obraditi, čini knjižničnu građu koju je teško isključiti iz knjižnica, jer svojim sadržajima nudi nepresušno vrelo informacija vezanih za zavičaj. Stoga; prigrljene načelom zavičajnosti, a to je ono mjerilo koje je važno pri formiranju zavičajnih zbirki unutar narodnih knjižnica, pozivaju knjižničare da u njima prepoznaju njihovu vrijednost. Uistinu, u ovome se slučaju pokazuje da se radi upravo o tome; da se u njima prepozna vrijednost, čime one opstaju u vremenu i nalaze svoje utočište u jednome kutku čitaonice, gdje bi mogle s vremena na vrijeme biti pogledane dok čekaju svoj red za digitalizaciju. Stoga, na voditeljima knjižničnih zbirki važna je uloga da kao obnašatelji ove važne dužnosti prepoznaju vrijednost građe za sadašnje i buduće generacije korisnika, držeći na okupu identitet svoga kraja, zavičaja.

Ova građa, svojim tekstualnim i vizualnim identitetom možda neće biti važna svima, moguće da će biti važna jednoj skupini ljudi, ili pak zanimljiva pojedincima koji će u njoj prepoznati djelić svog identiteta i ponijet će ga sa sobom u svijet. Promatrajući reakcije korisnika na društvenim mrežama, pri objavi starih fotografija, ili pak ulaznica, pozivnica i programa vezanih za relevantan događaj nekoga grada ili regije, nerijetko se može iščitati oduševljenje „ipak je to netko negdje sačuvao dok je vrijeme prolazilo i brisalo svaki trag“. To mjesto koje se „negdje“ zove u najvećoj su mjeri knjižnice, dok građani, uglavnom, nisu upoznati s činjenicom da knjižnice takvu građu posjeduju i mogu je čuvati ako za to postoje uvjeti.

Ovi primjerci, malena formata ponekad imaju snažnu emocionalnu vrijednost te služe kao svojevrsan hiperlink iz kojeg kreću razgranati scenariji raznovrsnih priča mnogobrojnih ljudi koji riječima „i ja sam bila tamo“ ispisuju svoju vlastitu povijest. Njihova vrijednost leži u onima koji tu građu promatraju te je mogu smatrati nevažnom, prolaznom, ili pak vrlo važnom.

Ako cijenimo kulturno i dokumentacijsko značenje „sitne“, ili ne znam kako da je nazovemo, građe, što je makar dijelom dospjela do našeg vremena, bez dvojbe najviše zaslugom

biblioteka, ne bi li spoznaja o tome trebala unijeti više jasnoće u naš odnos prema čuvanju te građe za vrijeme koje nadolazi? “⁵³

Navedeno, iako pisano godine 1973. zapravo svjedoči o tome da je pitanje čuvanja takve građe, zapravo, aktualno i danas. Narodne knjižnice diljem zemlje sakupljaju ovu vrstu građe, u velikom broju, na temelju čega se može zaključiti da je ta građa vrijedna, jer nudi mnogobrojne informacije o raznim vremenima unutar istih prostora, koji se mijenjaju, jer se i čovjek mijenja pa time i njegove potrebe.

Hoće li digitalizacija pomoći u procesu očuvanja ove građe i hoće li se postulati za takvu građu mijenjati u elektroničkom okruženju, pri čemu se pojam forme u većoj ili manjoj mjeri gubi dajući toj građi potpuno drugačiju konotaciju pri čemu sva građa neovisno o obliku može biti prikazana u istome formatu (JPEG, primjerice), što uvelike olakšava njezinu pretragu i prikaz pa i čuvanje. Hoće li ona i dalje unutar takvog okruženja moći nositi naziv sitni tisak, ili pak efemerna građa, pokazat će vrijeme s kojim *ta „rubna“ knjižničarska građa, za koju knjižnična struka uglavnom primjenjuje naziv „efemera“ zadobiva sve veće značenje jer se radi o dokumentima dragocjenima za proučavanje najraznovrsnijih vidova kulturne baštine i dragocjenim izvorima za istraživanje manje poznatih i obrađenih vidova razvitka nekog područja.*⁵⁴

Istraženim se nastojalo reći kako se veliki broj informacija može iščitati s ovih malenih tiskovina. Svjedočeći o načinu života jednoga naroda, njegovom mentalitetu, društvenim kretanjima te općenito stanju unutar pojedinog društava, predstavljaju svojevrsan svijet unutar svijeta. Ove publikacije obiluju mnoštvom informacija i uistinu mogu obogatiti baštinsku ustanovu svojim sadržajem. Publikacije sitnoga tiska mogu se iščitavati putem više razina; unutar individualnog i kolektivnog diskursa, unutar nacionalnog i internacionalnog konteksta, unutar društveno-povijesnih kretanja, mijena, individualnih i nacionalnih stremljenja; prikazujući urbanu i ruralnu sredinu, marginu i centar, spominjući one koji su bili i nagoviještajući one koji će tek doći. Vrijedni čuvari naše prošlosti svakako mogu poslužiti kao primjerci koji će nadahnuti našu budućnost.

⁵³Rojnić, M. O knjigama i drugoj tiskanoj građi nacionalnog značaja u Nacionalnim bibliotekama. Zagreb : Vjesnik bibliotekara hrvatske, 1973 (br. 1 -4), str. 67.

⁵⁴Petek, D. Zagrebačka efemera : neki vidovi rubnih dokumenata urbane kulture. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2012. Str 48.-49. (URL: [https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1614/vbh/God.56\(2013\),br.3](https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1614/vbh/God.56(2013),br.3)), pogledano dana 4. rujna 2017.

Bibliografija

1. Akcija prikupljanja starih razglednica Osijek. // Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, 2014. (Dostupno na URL: <http://knjiga.gskos.hr/index.php?strana=59&nk=1>)
2. Brošura. // Opća enciklopedija. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod (Sv.1), 1977.
3. Buzina, T. ; Salaj Pušić, D. Sitni tisak : upute za katalogizaciju u bibliografskom formatu MARC 21, izdanje 1999. – 13. verzija dopuna. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012 (Dostupno na URL: <http://www.nsk.hr/sitni-tisak-upute-za-katalogizaciju-u-bibliografskom-formatu-marc-21/>)
4. Buzina, T. Zbirni opis sitnog tiska. Zagreb : Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 4, 2013. (Dostupno na URL: file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/VBH_56_4_buzina.pdf)
5. Digitalna knjižnica Gradske knjižnice Rijeka : SVEViD, 2017. (Dostupno na URL: <https://svevid.locloudhosting.net/>)
6. Digitalizacija starih razglednica grada Osijeka. // Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo (Dostupno na URL: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/434>)
7. Ephemera. // Dictionary.com (Dostupno na URL: <http://www.dictionary.com/browse/ephemera>)
8. Gracek, M. ; Velagić, Z. Od plakata do plakatiranja : komuniciranje plakatima u Osijeku u prvim desetljećima 20. st. Libellarium, I, 2 , 2008 (Dostupno na URL: <http://hrcak.srce.hr/37155>)
9. Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek. Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, 2014. (Dostupno na URL: <http://knjiga.gskos.hr/index.php?strana=59&nk=1>)
10. International federation of library associations and institutions = Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova ; [s engleskog prevela Ana Barbarić]. ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis (objeđinjeno izdanje). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.
11. Katalog. // Hrvatski leksikon. (Dostupno na <https://www.hrleksikon.info/definicija/katalog.html>)
12. Knjižnica hr – portal za narodne knjižnice : Zavičajne zbirke. (Dostupno na URL: <http://www.knjiznica.hr/mods/zavicajne-zbirke/>)
13. Lakuš, J. Kulturno-povijesna i zavičajna vrijednost sitnog tiska Gradskog muzeja grada Vukovara. Vukovar : Gradska knjižnica Vukovar, 2012. (Dostupno na URL: [https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1577/vbh/God.56\(2013\),br.1-2](https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1577/vbh/God.56(2013),br.1-2))
14. Leko, K. Umijeće sakupljanja razglednica. Rijeka : EX Libris, 2015.

15. Lešković, A. ; Živković, D. Efemerna građa i sitni tisak : opseg pojmova u Hrvatskoj i svijetu. Zagreb : Vjesnik bibliotekara Hrvatske (54), 2011.
(Dostupno na URL: hrcak.srce.hr/80468)
16. Letak. // Hrvatski enciklopedijski rječnik. Zagreb : Novi Liber (Sv. 5), 2004.
17. Letak. // Opća enciklopedija. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod (Sv.1), 1977.
18. National library of Australia. Cambera : National Library of Australia, s.a.
(Dostupno na URL: <https://www.nla.gov.au/research-guides/world-war-i/ephemera>)
19. Petek, D. Zagrebačka efemera : neki vidovi rubnih dokumenata urbane kulture. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2012.
(Dostupno na URL: [https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1614/vbh/God.56\(2013\),br.3](https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1614/vbh/God.56(2013),br.3))
20. Pigac Ljubi, S. ; Zajec, S. Tiskane serijske publikacije i druga neomeđena građa : priručnik za katalogizaciju u bibliografskom formatu MARC21. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb, 2011 (Dostupno na URL: http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/02/tiskane-serijske-publikacije_final_zadnja.pdf)
21. Plakat. // Wikipedia. (Dostupno na URL: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Plakat>)
22. Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, s.a. (Dostupno na URL: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf>)
23. Prospekt. // Opća enciklopedija. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod (Sv.5), 1977.
24. Rojnić, M. O knjigama i drugoj tiskanoj građi nacionalnog značaja u Nacionalnim bibliotekama. Zagreb : Vjesnik bibliotekara hrvatske (br. 1 -4), 1973.
25. Sitni tisak. // Enciklopedija.hr. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslava Krlež, 2017.
(Dostupno na URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56268>)
26. Sitni tisak. // Proleksis : enciklopedija online. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslava Krlež, 2013.
(Dostupno na URL: <http://proleksis.lzmk.hr/?s=sitni+tisak>)
27. Sitni tisak : upute za katalogizaciju. Zagreb : Nacionalna i Sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012.
(Dostupno URL: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2013/12/sitni-tisak.pdf>)
28. Spalatina : digitalizirana zavičajna zbirka. Split : Gradska knjižnica Marka Marulića, s.a.
(Dostupno na URL: http://www.gkmm.hr/digitalizirana_zavicajna_zbirka-razglednice.htm)

29. Stone, R. Fragments of the Everyday : A Book of Australian Ephemera. Cambera : National Library of Australia, 2005
[URL:https://books.google.hr/books?id=rz32o6zu0LAC&printsec=frontcover&source=gbv_ViewAPI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.hr/books?id=rz32o6zu0LAC&printsec=frontcover&source=gbv_ViewAPI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)
30. Tadić, K. Rad u knjižnici : priručnik za knjižničare. Zagreb : Filozofski fakultet Zagreb (Dostupno na URL:<http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/katm.htm>)
31. Verona, E. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Zagreb : Društvo bibliotekara Hrvatske, 1970.
32. ViZZ : Virtualna zavičajna zbirka Pule. Pula : Gradska knjižnica i čitaonica Pula, 2016. (Dostupno na URL : <http://vizz.gkc-pula.hr/hr/zbirka-razglednica/>)
33. Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997), 5(1998), 104(2000), 69(2009). (Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEnicama>)
34. Zavičajna zbirka. // Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, s.a.
(Dostupno na URL: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf>)
35. Zavičajne zbirke. // Portal narodnih knjižnica (Dostupno na URL: <http://www.knjiznica.hr/mods/zavicajne-zbirke/>)
36. Zavod za knjižničarstvo. Matična služba za narodne knjižnice pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015. (Dostupno na URL: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Adresar-narodnih-knji--nica-u-RH-za-2015..pdf>)
37. Zbirka Zagradiensia. // Knjižnice grada Zagreba. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2017. (Dostupno na URL: http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/gradska-knjiznica-zbirka-zagradiensia/o-zbirci-580/580_)
38. Warasdiniensia. // Digitalizirana zavičajna zbirka gradske knjižnice i čitaonice „Metel Ožegović“ Varaždin : Katalog razglednica s područja Varaždinske županije. Varaždin : Gradska knjižnica i čitaonica „Metel Ožegović“, 2017. (Dostupno na URL: <https://library.foi.hr/zbirke/varazdin/index.php?page=razglednice>)

Sažetak

U ovome se radu obrađuje tema sitnoga tiska unutar narodnih knjižnica Hrvatske. Sitni se tisak u radu izdvaja od ostale efemerne građe (sive literature) gdje pojam efemernosti / prolaznosti postaje njegovo vrijedno obilježje.

Ključne riječi: sitni tisak, efemerna građa, narodne knjižnice

Abstract:

In this work the elaborated theme is the minor publications in public libraries of Croatia. The minor publications are differentiated in this work from the other effemeric material (grey literature) where the term of effemeric value and passing becomes its valuable characteristics.

Keywords: minor publications, effemera, public libraries

O AUTORICI:

Sanja Hasanović, rođena 2. siječnja 1979. godine u Kopru (Slovenija). Osnovnu i srednju školu (opću gimnaziju) pohađala je u Bujama. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Rijeci, na Odsjeku za kroatistiku, čime je stekla zvanje profesora hrvatskog jezika i književnosti. Za potrebe zaposlenja upisuje izvanredni studij bibliotekarstva na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti. Trenutno radi kao profesorica hrvatskog jezika i književnosti u Talijanskoj osnovnoj školi „Edmondo De Amicis“ u Bujama. Radila je u osnovnoškolskim knjižnicama bujske, novigradske i oprtaljske škole.